

SPOŁECZEŃSTWO *dla* WSZYSTKICH

NR 2 (76) CZERWIEC 2021

ISSN 1506-9877

DZIEŃ GODNOŚCI

CZYTAM I WIEM

**OTWIERAMY ŻYCIE – KAŻDEGO DNIA
25-LECIE KOŁA PSONI W WOLBROMIU**

Ważna wizyta w Jarosławiu

21-22 czerwca 2021

Koło PSONI w Jarosławiu odwiedzili **Anna Schmidt**, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej, Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania, oraz **Paweł Wdówik**, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej, Pełnomocnik Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych.

Goście rozmawiali m.in. z self-adwokatami oraz rodzicami, w szczególności osób z głęboką wieloraką niepełnosprawnością.

Omówione zostały konieczne zmiany w funkcjonowaniu mieszkań chronionych i centrów opiekuńczo-mieszkalnych oraz sytuacja najmłodszych dzieci, wspieranych przez ośrodki wczesnej interwencji.

To jest artykuł wstępny.

Piszemy w nim, o czym możesz przeczytać w tym numerze pisma. Artykuły w tekście łatwym do czytania są oznaczone takim symbolem:

Co roku w maju jest Dzień Godności Osoby z Niepełnosprawnością Intelektualną. Z powodu pandemii już drugi rok nie było marszów ani zabaw. Chodzi o to żeby nie spotykały się duże grupy osób. W dużej grupie łatwo zarazić się wirusem.

Ale to ciągle jest ważny dzień. Bo każda osoba ma godność. Osoby z niepełnosprawnością przeprowadziły rozmowę o godności. Możesz jej posłuchać w Radiu SoVo. Link jest na stronie 5.

Na okładce tego numeru pisma jest obraz. Namalował go Robert Daciuk. Możesz przeczytać kim jest Robert Daciuk i co go interesuje. Możesz obejrzeć inne obrazy pana Roberta.

Jak zwykle zamieszczamy też krzyżówkę i zagadki. Zachęcamy do ich rozwiązania. Za dobre odpowiedzi możesz dostać nagrodę!

Redakcja

Wydawca: Zarząd Główny Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną

Adres: 02-639 Warszawa, ul. Głogowa 2B
Tel.: 22 848-82-60, 22 646-03-14, Fax: 22 848-61-62
e-mail: redakcja@psoni.org.pl www: psoni.org.pl
Konto: PEKAO SA 32 1240 5992 1111 0000 4773 3990
Redaguje: Zespół
Nakład: 3500 egz.

Drodzy Czytelnicy,

Już po raz drugi w dwudziestodwuletniej historii Dnia Godności Osoby z Niepełnosprawnością Intelktualną święto to obchodzone jest w nietypowy sposób. Tak jak rok temu kolorowe pochody nie przeszły ulicami miast, nie było pikników, występów, wspólnej zabawy. Ale to nie znaczy, że o tym dniu zapomniano w Polskim Stowarzyszeniu na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną albo że zniknęła świadomość tego, po co je wymyślono. Bo przecież nie można zapomnieć o godności. Prawo do jej posiadania i poszanowania jest najważniejszym prawem każdego człowieka – bez wyjątku. Zapraszamy do przeczytania wywiadu, który z Prezeską Moniką Zimą-Parjaszewską przeprowadzili redaktorzy Radia SoVo z WTZ Koła PSONI w Biskupcu (s. 2). Zachęcamy także do wystuchania tego wywiadu na żywo – link na s. 5.

Uzupełnieniem doniesień o obchodach Dnia Godności 2021 jest informacja o kampanii, jaką z tej okazji przygotowało Koło PSONI w Rymanowie – „Wybrałam życie”. Zapraszamy na s. 6.

Inną ogromnie ważną okazję do świętowania miało w maju i czerwcu Koło PSONI w Wolbromiu: 25-lecie działalności. Obchody połączono z uroczystym otwarciem nowej placówki – Centrum Wsparcia i Terapii Osób Niepełnosprawnych i Ich Rodzin w Kluczach. Krótką relację z tego wydarzenia można przeczytać na s. 7, a fotoreportaż z obchodów zamieszczamy na ostatniej okładce.

To nie jedyna relacja w tym numerze naszego kwartalnika. Dzięki Małgorzacie Sitarz dowiadujemy się, jak przebiegały warsztaty realizowane w ramach projektu „Poczujmy, jak pachnie smak tradycji”, w których brali udział uczestnicy WTZ oraz wychowankowie OREW Koła PSONI w Zawoi (s. 22). Gotowanie tradycyjnej kwaśnicy i żuru, pieczenie chleba i... pizzy, a następnie degustacja przygotowanych potraw sprawiły mnóstwo przyjemności wszystkim uczestnikom tego wydarzenia.

Czytelników zapewne zainteresuje też artykuł Karoliny Makowieckiej „Czytam i wiem” – tekst łatwy do czytania w edukacji powszechnej” (s. 16). A od Anny Kwiatkowskiej dowiedzą się Państwo, „Czy informatyka może wspierać w podejmowaniu decyzji?” (s. 20).

Wszystkich, których zaintrygował obraz na okładce, odsyłamy na s. 24. Jego autora, Roberta Daciuka, niezwykłego artystę z Hrubieszowa, przedstawiła Magdalena Cieślak.

Jak zawsze zachęcamy do rozwiązywania zadań i krzyżówek przygotowanych przez Zagadkowego Redaktora oraz do zapoznania się z doniesieniami naszego stałego korespondenta Tomasza Czuchrowskiego.

Zapraszamy do lektury!

Redakcja

- **DZIEŃ GODNOŚCI OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ W RADIU SOVO** 2
Redaktorzy Radia SoVo w Biskupcu
- POPATRZEĆ I ZROZUMIEĆ** 6
Krystyna Podhajska
- OTWIERAMY ŻYCIE – KAŻDEGO DNIA** 7
Klaudia Długoszewska
- WIERSZE, KTÓRE UCZĄ** 8
Beata Litwin
- **ZAGADKOWE STRONY** 11
Piotr Sochalski
- **WYCIECZKI BLIŻSZE I TROCZĘ DALSZĘ** 15
Tomasz Czuchrowski
- „CZYTAM I WIEM”** 16
Karolina Makowiecka
- PRZYŁĄDEK FALC** 18
Maria Lidia Czarkowska
- **CZY INFORMATYKA MOŻE WSPIERAĆ W PODEJMOWANIU DECYZJI?** 20
Anna M. Kwiatkowska
- **SMAK TRADYCJI** 22
Małgorzata Sitarz
- **UWAŻNY SPACEROWICZ PO ŚCIEŻKACH WYOBRAŹNI** 24
Magdalena Cieślak

Na okładce:

W sprawie umieszczenia ogłoszeń prosimy o kontakt z Redakcją. Materiałów nie zamówionych Redakcja nie zwraca. W przypadku wykorzystania artykułów lub ich fragmentów prosimy o zamieszczenie informacji: „źródło: SPOŁECZENSTWO dla WSZYSTKICH, nr 2 (76) CZERWIEC 2021”.

Redaktorzy Radia SoVo, oddział WTZ PSONI w Biskupcu

Dzień Godności Osoby z Niepełnosprawnością Intelektualną w Radiu SoVo

Obchodzony był jak co roku 5 maja, choć z powodu pandemii koronawirusa w zupełnie nietradycyjny sposób. Z tej okazji specjalne audycje przygotowali redaktorzy Radia SoVo oddział WTZ PSONI Biskupiec. W jednej z nich o godności oraz o obchodach tego ważnego dnia redaktorzy rozmawiali z **Moniką Zimą-Parjaszewską**, Prezeską Zarządu Głównego PSONI.

Milena Andrzejczyk: Witam Panią bardzo serdecznie. Jesteśmy Radio SoVo z Biskupca.

Monika Zima-Parjaszewska: Pozdrawiam serdecznie Radio SoVo w Biskupcu.

Milena Andrzejczyk: Czy mogłaby Pani nam powiedzieć, czym jest dla Pani godność?

Monika Zima-Parjaszewska:

Zaczynają Państwo od bardzo trudnego pytania. Godność jest najważniejszym prawem człowieka. Najważniejszym.

Nie ma ważniejszego prawa człowieka. Niestety, niektórzy ludzie źle rozumieją godność i myślą, że godność to jest wyłącznie szacunek dla drugiego człowieka. A to naprawdę za mało! Godność to znaczy, że człowiek jest podmiotem praw. To znaczy, że człowiek ma różne prawa, różne wolności i może z nich korzystać.

Godność to znaczy, że człowiek powinien mieć wsparcie i że powinien decydować o swoim życiu. Godność – to też znaczy, że człowiek ma wolność. Może robić w życiu to, czego pragnie, również jeśli jest osobą z niepełnosprawnością. Każdy człowiek ma godność. Ona została zapisana w najważniejszym dokumencie, czyli w Konstytucji.

Artur Ignatowicz: Dlaczego godność jest szczególnie ważna dla osób z niepełnosprawnościami?

Monika Zima-Parjaszewska: Dlatego, że bardzo często godność osób z niepełnosprawnościami jest naruszana. A szczególnie często w przypadku osób z niepełnosprawnością intelektualną. Często ludzie myślą, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną nie mają praw, nie rozumieją tego, co się wokół nich dzieje, albo że nie umieją czegoś zrobić. Albo że im nie jest coś potrzebne. Dlatego tak ważne jest, żebyśmy cały czas podkreślali, że każdy człowiek, także osoba z niepełnosprawnością intelektualną, ma godność.

I to jest gwarancja, że ta osoba ma wszystkie prawa. Godność chroni człowieka.

Self-adwokacki i self-adwokaci na różnych szkoleniach rysują sylwetkę człowieka. Przyglądają się mu i zastanawiają, gdzie się w człowieku mieści godność. W głowie? W rękach? W tułowiu? W klatce piersiowej? Gdzie człowiek ma godność? Wyobraźcie sobie Państwo, że self-adwokacki i self-adwokaci wymyślili, że godność to tarcza ochronna człowieka. Otacza go całego. W godności są wszystkie jego prawa.

Zapewne wiedzą Państwo doskonale, że często ludzie nie szanują osób z niepełnosprawnością intelektualną. Zabierają im prawa. Naruszają te prawa. Nie pozwalają im czasem korzystać z różnych praw. Godność jest po to, żeby ochronić każdą osobę. Także osoby z niepełnosprawnością intelektualną.

A jak Państwo rozumieją godność?
Pani Mileno, jak Pani myśli, co to jest godność?

Milena Andrzejczyk: Moim zdaniem to dostęp osoby z niepełnosprawnością do wszystkiego, co oferuje dana miejscowość. Możliwość pójścia do kina, do teatru, do restauracji. Godność to to, że nie musimy się wstydzić swojej niepełnosprawności. Mamy możliwość korzystania też z tego, co nam oferuje państwo. Możemy zwyczajnie spotykać się z ludźmi.

Nie jesteśmy inni. Jesteśmy tacy sami, tylko mamy swoje problemy natury zdrowotnej. Moim zdaniem osoby pełnosprawne powinny nas szanować za to, że radzimy sobie ze swoimi niepełnosprawnościami, jak umiemy. Wiadomo, że potrzebujemy czasem pomocy. Ale jesteśmy z siebie dumni, że funkcjonujemy w społeczeństwie i wychodzimy do ludzi. Uczymy ich tego, że osoby z niepełnosprawnością mają swoje prawa i swoje życie.

Monika Zima-Parjaszewska: To, co teraz Pani powiedziała, jest zapisane w Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami – najważniejszym akcie praw człowieka dla PSONI.

Milena Andrzejczyk: Kolejne pytanie dotyczy tego, że 5 maja obchodzimy Dzień Godności Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną. Jaka jest historia tego święta?

Monika Zima-Parjaszewska: To bardzo szczególny dzień. Po pierwsze, to święto wymyślone przez nasze stowarzyszenie. Przez Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną.

Dzień Godności 2013, Warszawa

Ponad dwadzieścia lat temu w Europie zaczęto obchodzić Dzień Walki z Dyskryminacją Osób Niepełnosprawnych. Organizacja działająca we Francji zaczęła się również domagać walki o poszanowanie godności osób z niepełnosprawnością intelektualną. Ludzie z tej organizacji wymyślili święto, które się nazywało Spotkanie z Godnością.

W tamtych czasach prezesem PSONI była pani Krystyna Mrugalska. Dla niej sprawa poszanowania godności każdej osoby z niepełnosprawnością intelektualną była niezwykle ważna. Dlatego Krystyna Mrugalska pomyślała, że dobrze by było ustanowić w Polsce Dzień Godności Osoby z Niepełnosprawnością Intelktualną. I w 1999 roku nasze Stowarzyszenie zdecydowało, że Dzień Godności będzie obchodzony w Polsce każdego roku w Dniu Walki z Dyskryminacją Osób z Niepełnosprawnościami – 5 maja.

Po drugie zatem, 5 maja to święto wszystkich osób z niepełnosprawnościami, a dla nas na pewno dzień szczególny.

Po trzecie, dodatkowo decyzją różnych europejskich stowarzyszeń z ostatnich lat 5 maja będzie również Dniem Niezależnego Życia, walki o niezależne życie dla każdej osoby z niepełnosprawnością.

A zatem 5 maja mamy kilka ważnych powodów, żeby świętować, pokazywać całemu światu osoby z niepełnosprawnościami i mówić o ich godności.

Mogą Państwo policzyć, ile lat minęło od 1999 roku. W tym czasie w Polsce coraz więcej różnych organizacji, instytucji, włącza się do obchodów.

Daniel Hibner: Czy ten dzień jest znany tylko w Polsce?

Monika Zima-Parjaszewska: Rzeczywiście, najbardziej znany jest w Polsce. I tu świętujemy go wyjątkowo, naprawdę w fantastyczny sposób, ponieważ przecież on się pojawił dzięki naszemu Stowarzyszeniu. Ale w innych krajach europejskich 5 maja obchodzony jest Dzień Walki z Dyskryminacją Osób z Niepełnosprawnościami. Obserwujemy od lat, że w całej Europie 5 maja występują osoby z niepełnosprawnościami, piszą różne informacje, mówią o swojej niepełnosprawności, o swoich prawach. O tym, że nie powinny być dyskryminowane.

Jak Państwo wiedzą, wiele państw, wśród nich Polska, ratyfikowało Konwencję o prawach osób z niepełnosprawnościami, w którym także jest mowa o godności każdego człowieka.

Przepisy Konwencji to kolejny argument, by mówić o godności tych osób. Godność to także dostęp do innych praw. Pani Milena zwróciła jednak uwagę na bardzo istotny problem – jak zapewnić osobie z niepełnosprawnością intelektualną dostęp do wszystkich wolności i praw człowieka. Nie jest sztuką powiedzieć: „Mamy takie same prawa, jesteśmy tacy sami jak inni ludzie”. Mam świadomość, że jest dużo osób z niepełnosprawnościami, które trzeba wesprzeć, by mogły korzystać z przysługujących im praw. Dlatego sztuką jest wspierać codziennie osoby z niepełnosprawnościami z poszanowaniem ich godności, żeby mogły faktycznie korzystać ze swoich praw. Bardzo wiele osób mówi o godności, ale niewiele osób rozumie, co znaczy to słowo na co dzień. Dlatego musimy nie tylko przypominać, że osoba z niepełnosprawnością intelektualną ma takie same prawa jak wszyscy. Przede wszystkim musimy wyjaśniać, jak może ona korzystać z tych praw i jak trzeba ją w tym wspierać.

Alan Karpiński: Jak obchodzimy to święto?

Monika Zima-Parjaszewska: Czy pyta Pan o czasy sprzed pandemii koronawirusa, czy o obchody w ubiegłym i w tym roku? ▶▶

▶ **Alan Karpiński:** O czasy sprzed koronawirusa.

Monika Zima-Parjaszewska: Obchody Dnia Godności były zawsze wspaniałe. Cała Polska świętowała z PSONI, odbywały się marsze, pochody, konferencje, koncerty, spotkania, najróżniejsze imprezy. W całej Polsce było pomarańczowo. Zapewne wiedzą Państwo, że kolorem, który kojarzy się z naszym Stowarzyszeniem i z godnością osób z niepełnosprawnością intelektualną jest właśnie pomarańczowy. Obchody Dnia Godności w wielu miastach najczęściej rozpoczynano Marszem Godności.

Dzień Godności 2013, Biskupiec

Organizowano też konferencje, dyskusje, pikniki. W wielu miastach członkowie, pracownicy PSONI i osoby z niepełnosprawnością intelektualną spotykały się z mieszkańcami i opowiadali o Stowarzyszeniu, o sytuacji osób z niepełnosprawnościami. To zawsze były naprawdę wyjątkowe spotkania i chyba wszyscy bardzo za nimi tęsknimy. Tęsknimy za tym, żeby można było wspólnie śpiewać, bawić się na koncercie. Takie spotkania organizował również Zarząd Główny PSONI w Warszawie. Przyjeżdżały na nie osoby z całej Polski.

Niestety, zmieniło się to wszystko w tamtym roku z powodu pandemii. Wiedzą Państwo doskonale, że obchody przeniosły się do internetu.

Artur Ignatowicz: Jak wyglądają obchody Dnia Godności w czasach pandemii?

Monika Zima-Parjaszewska: Pandemia zmusiła nas do poszukiwania nowych form świętowania. Z jednej strony wydaje się to proste. Można porozmawiać, tak jak my teraz rozmawiamy. Zobaczyć się z osobami z każdego miasta w Polsce, nagrać wywiad, zorganizować konferencję online. Z drugiej strony wszystkim brakuje kontaktów osobistych, bycia blisko drugiego człowieka. Tego, żeby się spotkać

i razem świętować godność osób z niepełnosprawnością intelektualną.

A co się dzieje w internecie? Pojawiają się różne wpisy, wywiady, relacje, obrazy, zdjęcia, piktogramy, nawet utwory muzyczne. Pamiętam, że w ubiegłym roku w różnych Kołach PSONI wszyscy chcieli zrobić najlepsze zdjęcie pokazujące godność osoby z niepełnosprawnością intelektualną na co dzień. W internecie zaczęły pojawiać się zdjęcia osób z niepełnosprawnością w pracy, w domu, na zajęciach online, z osobami bliskimi. Często na zdjęciach widoczny był motyw pomarańczowy, czyli kolor naszego Stowarzyszenia. Dzięki internetowi te zdjęcia i godność na co dzień mogło zobaczyć mnóstwo osób.

Ale nie wiem, panie Arturze, czy nie tęskni pan za tym, żeby przejść w marszu przez Biskupiec? Czy Państwo organizowali Marsze Godności?

Artur Ignatowicz: Tak, w poprzednich latach tak.

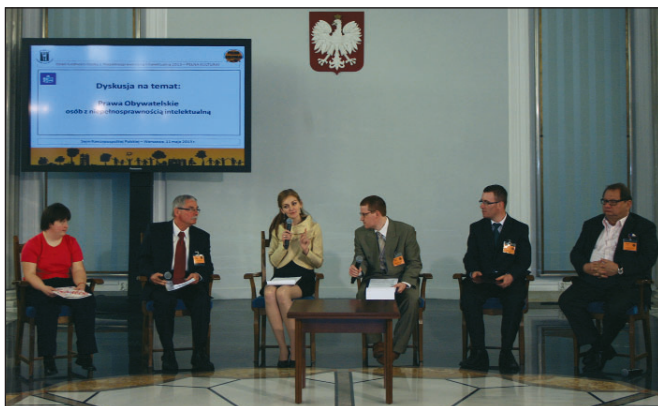
Monika Zima-Parjaszewska: Tego chyba brakuje, prawda? W wielu miastach obchody Dnia Godności Osoby z Niepełnosprawnością Intelektualną zaczynały właśnie od marszu. Nie brali w nim udziału jedynie członkowie Stowarzyszenia. Często ze Stowarzyszeniem maszerowało całe miasto – przedstawiciele władzy, innych organizacji, mieszkańcy. Wszyscy, którzy szli w Marszu Godności, deklarowali tym samym, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną są dla nich ważne. To znaczy, że jeśli ktoś bierze udział w Marszu Godności, to zobowiązuje się, czyli obiecuje, że będzie wspierał osoby z niepełnosprawnością intelektualną w ich niezależnym życiu, że będzie dbał o godność każdej osoby z niepełnosprawnością intelektualną. W Polsce organizuje się wiele marszów, ale moim zdaniem tylko te organizowane przez PSONI są tak radosne i poważne jednocześnie.

Daniel Hibner: Który Dzień Godności był według pani najładniejszy?

Monika Zima-Parjaszewska: O nie, nie mogę odpowiedzieć na to pytanie. Każdy Dzień Godności Osoby z Niepełnosprawnością Intelektualną jest najpiękniejszy.

Szczególnie pamiętam ten warszawski z 2013 roku, ponieważ osoby z niepełnosprawnością intelektualną, zawaładnęły Sejmem. Tam, w pięknej Sali Kolumnowej, odbyła się konferencja z udziałem członków Stowarzyszenia, polityków, ale przede wszystkim z self-adwokatami i self-adwokatkami.

Pamiętam ten dzień dlatego, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną same mówiły o tym, co to jest godność, jaką ją rozumieją, czego potrzebują, ale też czego oczekują od innych. To był wyjątkowy dzień. Sejm to organ ustawodawczy, który ustanawia prawo, także dla osób z niepełnosprawnościami. Miałam wrażenie, że wtedy wszyscy politycy słuchali uważnie, jakiego prawa potrzebują osoby z niepełnosprawnościami.

Sala Kolumnowa Sejmu RP, Warszawa 2013

Po konferencji świętowaliśmy przy muzyce, było wiele osób z całej Polski. Fantastyczna zabawa! Ale uważam, że każdy Dzień Godności Osoby z Niepełnosprawnością Intelektualną, i ten mniejszy, i ten z rozmachem, w każdym miejscu w Polsce jest bardzo ważny, bo jest dowodem, że ludziom zależy na osobach z niepełnosprawnością intelektualną. Ale też przypomina, że jest jeszcze bardzo dużo do zrobienia na rzecz równości, dostępności i włączenia społecznego osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Najtrudniejsze jest jednak pamiętać na co dzień, jak rozumieć godność osoby z niepełnosprawnością. A to jest naprawdę bardzo trudne. Wyobraźcie sobie Państwo, że macie wśród znajomych osobę z głęboką niepełnosprawnością intelektualną, która nie mówi, nie czyta ani nie pisze, może nawet nie widzi. I ona też ma godność, a my musimy wiedzieć, jak ją szanować. Na przykład wtedy, gdy trzeba tę osobę ubrać, umyć, zorganizować jej czas wolny. Jest to naprawdę trudne.

Mam nadzieję, że Państwo rozmawiają także o tym, jak na co dzień wspierać godność osób z głęboką niepełnosprawnością intelektualną. Zarząd Główny PSONI często o tym rozmawia i szuka nowych rozwiązań.

Muszę przyznać, że w Biskupcu nie byłam jeszcze na Dniu Godności. Może za rok przyjadę.

Milena Andrzejczyk: Na pewno panią zaprosimy. Mam ostatnie pytanie: Czy marsze podczas Dni Godności organizowano od początku, czy pojawiły się później?

Monika Zima-Parjaszewska: Wydaje mi się, że od początku, chociaż nie pamiętam tych pierwszych. Dowiadywałam się przed naszym spotkaniem i wiem, że marsze pojawiły się bardzo wcześnie. Celem pierwszych obchodów Dnia Godności było między innymi to, by pokazać światu osobę z niepełnosprawnością intelektualną. Niestety, jeszcze nie tak dawno osoby z niepełnosprawnością intelektualną najczęściej przebywały w domach, placówkach, rzadko pojawiały się w miejscach publicznych. Podczas Marszu Godności świętujemy, chcemy, żeby wszyscy widzieli osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Chcemy pokazać, że mamy prawo być tutaj, w tym mieście, w tej miejscowości. Marsze to wyjątkowy i ważny element obchodów.

Milena Andrzejczyk: Dziękuję pani i kolegom. Jest nam miło, że oddała pani część swojego cennego czasu, by udzielić nam wywiadu.

Monika Zima-Parjaszewska: Ja również dziękuję. Przede wszystkim dziękuję Państwu za to, że chcecie pracować w radiu i chcecie rozmawiać na takie trudne tematy. Rozmowa o godności wcale nie jest łatwa, a Państwo się tego podjęli. Gratuluję też świetnego przygotowania i zaangażowania, które widać. Pani Mileno, dziękuję, że pięknie mnie Pani przyjęła i poprowadziła to spotkanie. Życzę bardzo wielu sukcesów!

Pozwolę też sobie złożyć Państwu życzenia z okazji Dnia Godności Osoby z Niepełnosprawnością Intelektualną. Życzę Państwu energii, pięknych marzeń, i dobrych, wspierających ludzi wokół państwa. Wiem, że w Biskupcu są tacy ludzie. Więc życzę też radości z tego, że nie są Państwo sami. Mają Państwo prawo do niezależnego życia, a Stowarzyszenie będzie Państwa w nim wspierało.

Do zobaczenia! ■

Redaktorzy Radia SoVo w Biskupcu: Artur Ignatowicz, Daniel Hibner, Alan Karpiński, Milena Andrzejczyk, Kamil Stefański, Agnieszka Syjczak.

Lider Grupy: Piotr Bukowski

Link do rozmowy: <https://radiosovo.pl/rozmowa-z-pania-monika-zima-parjaszewska-o-obchodach-dnia-godnosci-ozni/>

Słuchaj Radia SoVo! www.radiosovo.pl

Krystyna Podhajska
Redakcja „Społeczeństwa dla Wszystkich”

Popatrzeć i zrozumieć

W Rymanowie obchody Dnia Godności Osoby z Niepełnosprawnością Intelktualną w tym roku rozpoczęła 5 maja premiera króciutkiego filmu „Wybrałam życie”.

Wzięły w nim udział Mamy wraz z Dziećmi z Koła PSONI w Rymanowie: Maria Pelczar z synem Patrykiem, Klaudia Majda z synem Michałkiem, Katarzyna Biskup z synem Miłozsem oraz Klaudia Zajdel z córką Magdaleną.

Ktoś kiedyś powiedział, że jeden obraz wart jest więcej niż tysiąc słów. W wypadku tego filmu to absolutna prawda. Bo on przemawia obrazem. Jego bohaterowie wypowiadają zaledwie kilka zdań. Tyle wystarczy. Mogliby też nie powiedzieć ani słowa. Uwagę odbiorców i tak przykuwa to, co widzą na ekranie komputera.

Zresztą nie ma słów, które mogłyby adekwatnie opisać uczucia malujące się na twarzach tych Mam oraz ich Dzieci. To przede wszystkim bezgraniczna miłość. Czułość. Radość. Oddanie. I spokój.

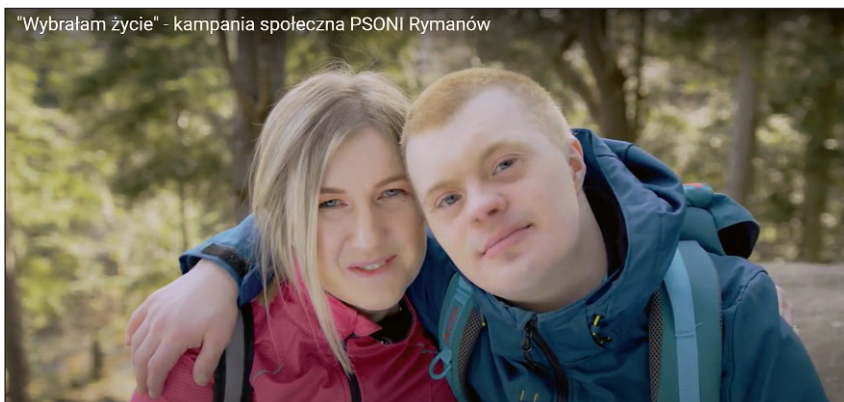
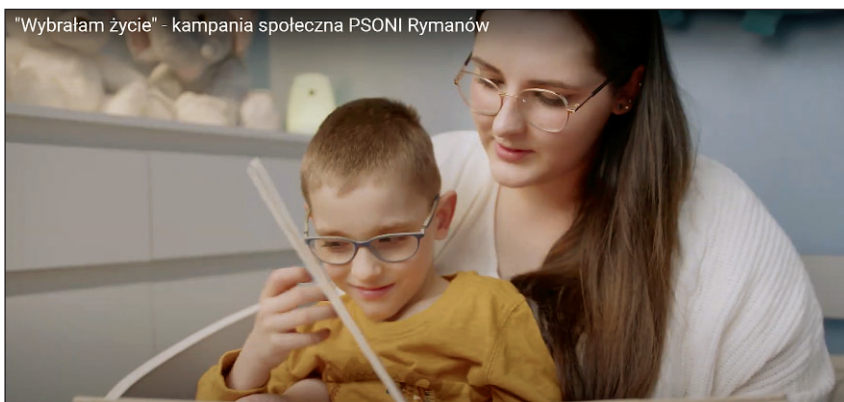
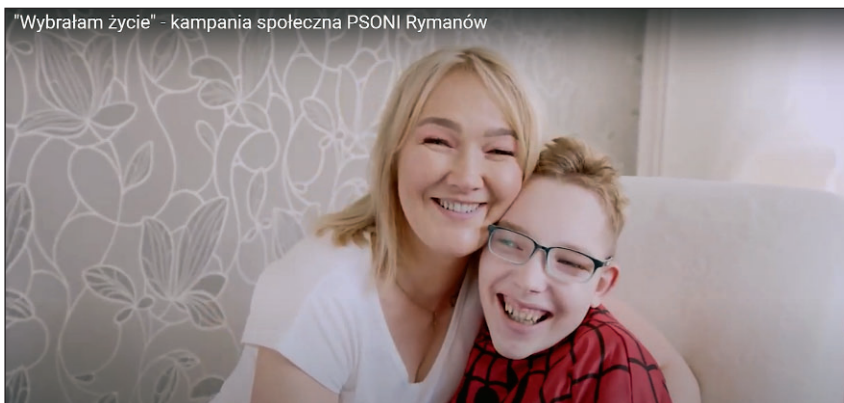
*„Każde dziecko dostajemy po coś. Jest ono dla nas, a my dla niego”,
mówi jedna z bohaterek.
Warto te słowa zapamiętać.
Powtarzać je sobie i innym.*

A film po prostu trzeba zobaczyć:
<https://www.youtube.com/watch?v=sZ4x0t&Jycg>

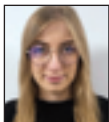
Zapraszając do obchodów Dnia Godności 2021 i obejrzenia filmu, Zarząd Koła PSONI w Rymanowie zamieścił na swojej stronie internetowej następujące motto:

*Świat nie składa się z ideałów,
ale z jednostek, które same
w sobie są wielką wartością!
Każde życie jest cenne i każde
tak samo potrzebne!
Różnimy się od siebie po to,
by wzajemnie się uzupełniając
tworzyć piękną całość!*

Realizatorem filmu jest Lamelka Studio z Krosna. ■

Klaudia Długoszewska

Koło PSONI w Wolbromiu

Otwieramy życie – każdego dnia

25-lecie Koła PSONI w Wolbromiu to wspaniały jubileusz. Ćwierćwiecze, które jest powodem ogromnej dumy i daje motywację do dalszego działania. To ciągła podróż, która pozwala każdego dnia – jak głosi napis na logo PSONI – otwierać życie przed osobami z niepełnościami.

Z uwagi na sytuację epidemiczną w kraju i konieczność zastosowania obostrzeń sanitarnych obchody uroczystości podzielono na kilka części. Rozpoczęły się 28 maja 2021 roku.

Na poszczególnych spotkaniach zaszczylicili nas swoją obecnością znakomici goście, wśród nich Agata Kornhauser-Duda – Pierwsza Dama Rzeczypospolitej Polskiej, Tomasz Urynowicz – Wicemarszałek Województwa Małopolskiego, Łukasz Kmita – Wojewoda Małopolski, przedstawiciele Zarządu Głównego PSONI: Ewa Zięba, Mariusz Bojarowski, Zbysław Owczarski, przedstawiciele jednostek samorządowych, dyrektorzy zaprzyjaźnionych placówek i szkół oraz wielu innych. Świątowaliśmy również z członkami naszego Koła i liczną kadrą Koła PSONI w Wolbromiu.

Obchody połączono z uroczystym otwarciem nowej placówki – Centrum Wsparcia i Terapii Osób Niepełnosprawnych i Ich Rodzin w Kluczach, trzeciej w strukturze Koła w Wolbromiu.

Podczas uroczystości wręczono odznaczenia osobom wybitnie zasłużonym w działaniach na rzecz społeczności osób z niepełnościami oraz podziękowania wszystkim zaangażowanym w pracę Stowarzyszenia.

I tak medal „Fideliter et Constanter” Agacie Kornhauser-Dudzie, Urszuli Marcinkowskiej – Przewodniczącej Zarządu Koła, Anecie Rzepce – wiceprzewodniczącej Zarządu Koła, Gabrieli Sorodnik – skarbnik Zarządu Koła, Ewie Kałwie – członkini Zarządu Koła, wręczył Mariusz Bojarowski, sekretarz Zarządu Głównego PSONI.

Dyplomy honorowe wraz z Kulą Doskonałości otrzymali przedstawiciele władz samorządowych: Adam Zielnik – Burmistrz Miasta i Gminy Wolbrom, oraz Norbert Bień – Wójt Gminy Klucze.

Odznaki Honorowe Województwa Małopolskiego – Złoty Krzyż Małopolski – otrzymali: Ewa Rosiek – sekretarz Zarządu Koła, i Zbysław Owczarski – członek Zarządu Głównego PSONI. Wręczył je Tomasz Urynowicz – Wicemarszałek Województwa Małopolskiego.

Podczas uroczystości goście mieli okazję poznać historię i rozwój Stowarzyszenia, śledząc drogę tworzenia systemu wspierania osób z niepełnością intelektualną – od urodzenia aż do późnej starości – w Kole PSONI w Wolbromiu, oglądając prezentację multimedialną oraz wystawę fotografii. Uroczystość uświetniły występy wychowanków OREW i kadry Stowarzyszenia.

Wszyscy uczestnicy mogli zwiedzić nowy budynek Centrum Wsparcia w Kluczach. Dzięki Kołu w Wolbromiu powstały tam mieszkania chronione dla dwunastu osób. Są też realizowane dwa projekty obejmujące osoby z niepełnością opieką wytchnieniową i (lub) mające na celu aktywizację zawodową. ■

Fot. Klaudia Długoszewska

Więcej zdjęć z Jubileuszu na ostatniej okładce.

Beata Litwin

Terapeutka, oligofrenopedałgog,
OREW PSONI Koła w Rymanowie

Wiersze, które uczą

Program autorski OREW w Rymanowie

*Młodzi ludzie potrzebują Autorytetów,
aby iść w tę samą stronę,
dążyć wspólnie do wyznaczonego celu.
Gdy w jedną stronę wybiera się Duży i Mały,
Duży wskazuje kierunek,
pomaga, by Mały nie zabił.
A Mały jak to Mały, czasem dąsa się i ucieka,
czasem przechwala, a czasem trzyma
dającą mu poczucie bezpieczeństwa
rękę Dużego.*

Zacytowane powyżej słowa Jarosława Szulskiego, wychowawcy i nauczyciela, staram się zawsze mieć w pamięci.

Od kilkunastu lat pracuję w Ośrodku Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczym Koła PSONI w Rymanowie na stanowisku terapeuty zajęciowego, a obecnie również nauczyciela oligofrenopedałgoga. Praca ta od samego początku daje mi wiele zadowolenia i satysfakcji, pozwala sprostać licznym wyzwaniom. Stwarza również doskonałe warunki do samorealizacji. W trakcie procesu terapeutycznego nie mogę pominąć w rutynę, nieustannie dostosowuję metody, formy i środki do potencjału swoich wychowanków oraz ich indywidualnych potrzeb. Wykorzystuję przy tym wiedzę gromadzoną z najrozmaitszych źródeł, a także własne możliwości i zasoby, których istnienia niekiedy nawet nie podejrzewałam. Widzę, co robię dla swoich wychowanków. Ale też widzę, że nie tylko wiele daję, lecz także wiele otrzymuję. Praca z tymi niezwykłymi osobami pozwala mi rozwijać swoje umiejętności. Tym, co zdobywam i czego się uczę, znowu dzielę się z innymi.

Od jakiegoś czasu zauważam rosnące zainteresowanie arteterapią, a zwłaszcza biblioterapią oraz teatroterapią. Obserwuję, jak żywo reagują na te metody moi wychowankowie. Początkowo do prowadzenia zajęć wykorzystywałam materiały dostępne w publikacjach albo w internecie. A po pewnym czasie sama je tworzyłam. Zaczęłam pisać wiersze terapeutyczne, które wykorzystywałam w swojej pracy. Na przykład na podstawie ich treści tworzyłam z wychowankami miniteatrzyk pacynkowy lub kukielkowy. Wierszy powstało tyle, że stało się możliwe wydanie ich zbioru. I tak w marcu 2020 roku, dzięki wsparciu kilku lokalnych instytucji (Gminy Rymanów, Powiatu Krośnieńskiego), firm oraz osób prywatnych pojawiła się pierwsza książka *Mądre wskazówki nie tylko od sówki. Wiersze terapeutyczne dla dzieci*. Ilustracje wykonali moi współpracownicy z OREW, nauczyciele Agnieszka Kindelska i Maciej Niziołek. Tuż po ukazaniu się książki zapraszano mnie do okolicznych szkół na spotkania autorskie. Brali w nich udział uczniowie młodszych klas. Spotkania te miały formę zajęć biblioterapeutycznych i teatralnych. Dały mi one niepowtarzaną okazję poznania reakcji dużego grona odbiorców na przekaz zawarty w moich wierszach.

W październiku 2020 roku wraz z grupą kolegów i koleżanek z OREW w Rymanowie rozpoczęliśmy realizację autorskiego programu „Mądre wskazówki nie tylko od sówki. Innowacja pedagogiczna o charakterze metodycznym”. Na program składa się cykl ośmiu spotkań teatralnych, których podstawą jest osiem wierszy zawartych w książce. Zakończenie programu przewidzieliśmy na grudzień 2021 roku. Bierze w nim udział określona grupa wychowanków.

Każde spotkanie rozpoczyna się przypomnieniem ważnych terminów związanych z teatrem. Rozmawiamy o tym, czym są: widownia, aktor, scena, reżyser, scenarzysta, rekwizyt itd. Następnie śpiewamy piosenkę *Gdy bawię się w teatr*. Później przychodzi czas na przeprowadzenie lekcji związanej z tym, o czym mówi dany wiersz. I tak na przykład wiersz *Pszczela codzienność* pozwala poruszyć temat pracy oraz wartości, jaką stanowi ona w życiu każdego człowieka. Bohater wiersza *O słoniku Henryku* skłania do zastanowienia się nad tym, czym jest zdrowy tryb życia. *Krecie smutki* dotyczą ważnego zagadnienia akceptacji i tolerancji. Rozważania o wolności zapoczątkowuje wiersz *Wolność motyla*. Ważność współpracy pokazuje *Uczta w lesie*. *Lisie przechwałki* dotyczą skromności oraz życia w zgodzie z innymi. Nietrudno się domyślić, że w *Radach sowy Białogłowy* jest mowa o mądrości, a wiersz *Żabka kłanczucha* zachęca do mówienia prawdy.

Żabka kłamczucha

Była sobie żabka mała,
która wadę jedną miała
– często nie mówiła prawdy,
bliskich swych okłamywała.

Jutro jadę na wycieczkę
w Tatry albo na Mazury,
by popływać tam łódeczką
lub zobaczyć polskie góry!

A pojutrze samolotem
poszybuję ponad chmury
– aby w górze, hen w ozonie,
pozaklejać czarne dziury.

Nikt już nie chciał wierzyć żabce...
Takie brednie wciąż mówiła!
Przyjaciele odchodzili
– kłamstwem swym się przysłużyła!

Droga żabko, prosi mama
z całą troską swą matczyną:
„Przestań kłamać, to nieładnie!
Bez przyjaciół sama zginiesz!”.

Jak myślicie, drogie dzieci,
żabka mamy posłuchała?
A wy jaką radę dacie,
żeby więcej nie kłamała?

Uczniowie są zachęceni do aktywnego udziału w zajęciach. Odgadują zagadki, włączają się do rozmowy kierowanej, biorą udział w zabawach muzyczno-ruchowych oraz zajęciach plastycznych.

Najważniejszą metodą wykorzystywaną podczas realizowania tego programu jest teatroterapia. Po każdej lekcji wprowadzającej bawimy się w teatr. Wcześniej (zwykle około miesiąca przed planowanym spotkaniem) dobieramy aktorów, przygotowujemy stroje (czasem szjemy je sami) i rekwizyty, obmyślamy scenografię.

Nieocenionym walorem samych spotkań jest to, że odbywają się głównie na łonie przyrody: w parku, nad stawem, w ogrodzie sensorycznym, na łące, w lesie... Daje to wszystkim uczestnikom poczucie wolności, wyzwala entuzjazm i niesie radość. Na koniec zajęć zostaje odśpiewana nasza autorska piosenka *Dobiegły już końca teatralne gry* (słowa Beata Litwin, muzyka Grzegorz Bałut).

Pamiętką po każdym takim spotkaniu są liczne zdjęcia oraz zapis w wersji audio. Finalnie zostanie zmontowany krótki film, którym za pośrednictwem internetu podzielimy się z tymi, których interesują nasze metody pracy.

W sierpniu 2021 roku ukazał się drugi tomik moich wierszy: *Cenne porady zwierzęcej gromady*. Także tym razem składające się na niego utwory podpowiadają, uczą i wychowują. Uczą rzeczy prostych: częstego uśmiechania się do siebie, pamiętania o istnieniu magicznych słów, które codzienność potrafią zamienić w bajkę, widzenia wszystkich barw tego świata. Wreszcie tego, by każdy dzień kończyć w zgodzie, przebaczywszy sobie nawzajem. Oto jeden z nich.

Perliczki

Każdy z nas doświadczył kłótni czy też draki,
lecz w zagrodzie naszej żyją takie ptaki,
które to codziennie głośno się spierają
i tym samym innym błogo żyć nie dają.

Perlikowa Fifi sprzecza się z perlikiem,
że jej piękne pióra oblał zsiadłym mlekiem!
Zaś perlik Lubomir z krzykiem odpowiada,
że to nie jest mleko, ale lemoniada,
która piór nie plami, wręcz je pielęgnuje
i przed zarazkami pierze konserwuje.

Rozsierdzona mocno pani Perlikowa
poszła do sąsiadki trochę poplotkować!
Narzeka na męża, żali się nieboga.
Ta jej odpowiada: „Pani Perlikowa,
kłótnie się zdarzają w niejednej rodzinie
i to jest normalne, póki życie płynie.
Ważne, aby każdy: młody czy też stary,
kiedy się zakończą kłótnie albo swary,
usiadł gdzieś w kąciku, porozmyślał sobie,
czasem rację przyznał tej drugiej osobie”.

I na koniec radę jeszcze jedną dają,
aby Perlikowa zawsze pamiętała,
by z zachodem słońca zakończyć utarczki,
pojednać się z mężem, jak robią to kaczki.
Bo w kaczjej rodzinie zwyczaj taki mają,
że przed snem codziennie dzióbka sobie dają! ▶▶

► Swoje książki dedykuję wszystkim dzieciom – tym mniejszym i tym... trochę większym, które zechcą choć na chwilę odkryć w sobie duszę małego dziecka. Pragnę podzielić się swoimi wierszami z rodzicami oraz osobami zawodowo pracującym z dziećmi jako pomocą przydatną w wychowaniu do wartości. Obydwa tomiki można kupić na moim profilu FB:

<https://www.facebook.com/beata.litwin.9>

Mysie lęki

*Dziś w stodole, w mysiej dziurze
mała myszka, popiskując,
zajadała pyszne zboże,
błogo się nim delektując.*

*Wtem w otworze mysiej dziury
pojawiły się... pazury!
Kot Rafelek, zabaw żądny,
sięgnął łapką, myszkę drapnął!*

*Myszka tak się przestraszyła,
że w te pędy odskoczyła!
Cała trzęsie się w kąciku.
Na to kogut... „kukuryku!”.*

*Myszko, wychodź szybko z dziury,
bo Rafelek, nasz kot bury,
popił mleka, nie jest głodny,
więc nie w głowie są mu towy!*

*On jest chętny do zabawy
„w kotka, w myszkę”, gry w warcaby!
Chciałby troszkę poharcować
i przyjaźnie nowe zdobyć!*

*Każdy z nas się może mylić,
mogą nas pozory zmylić!
Więc pamiętać by nam trzeba,
aby się wszystkiego nie bać!*

*Strach ma tylko wielkie oczy,
więc nie dajmy się zaskoczyć!*

Ptasi koncert

*W majowym ogrodzie, na białej magnolii,
maleńki skowronek dość głośno świergoli.
Tuż obok w kącie, w gałęziach bukszpanu,
jaskółka oknówka wtóruje coś za nim.*

*Czerwona biedronka usiadła na kwiatku,
wstuchuje się w śpiewy obydwu gagatków.
Jeden chce być lepszy od tego drugiego...
To nie tędy droga, kochany kolego!*

*Rzeczce więc do obu: „Słuchajcie, kochani,
to przekrzykiwanie nie przyda się na nic!
Jeden niech się wstucha najpierw w głos drugiego,
potem można razem zrobić coś pięknego!*

*Nie wystarczy użyć swego głosu siły,
trzeba być rozsądnym i do tego miłym.
Dostrzec siłę w sobie, ale także w drugim,
umieć go docenić, lecz siebie nie zgubić.*

*Wtedy to dopiero sukces zdobędziemy,
kiedy się w głos innych wstuchiwać będziemy.
Umieć słuchać innych to nie lada sztuka.
Niech to będzie dla nas na lata nauka!*

Fot. Archiwum PSONI. Kolo w Rymanowie

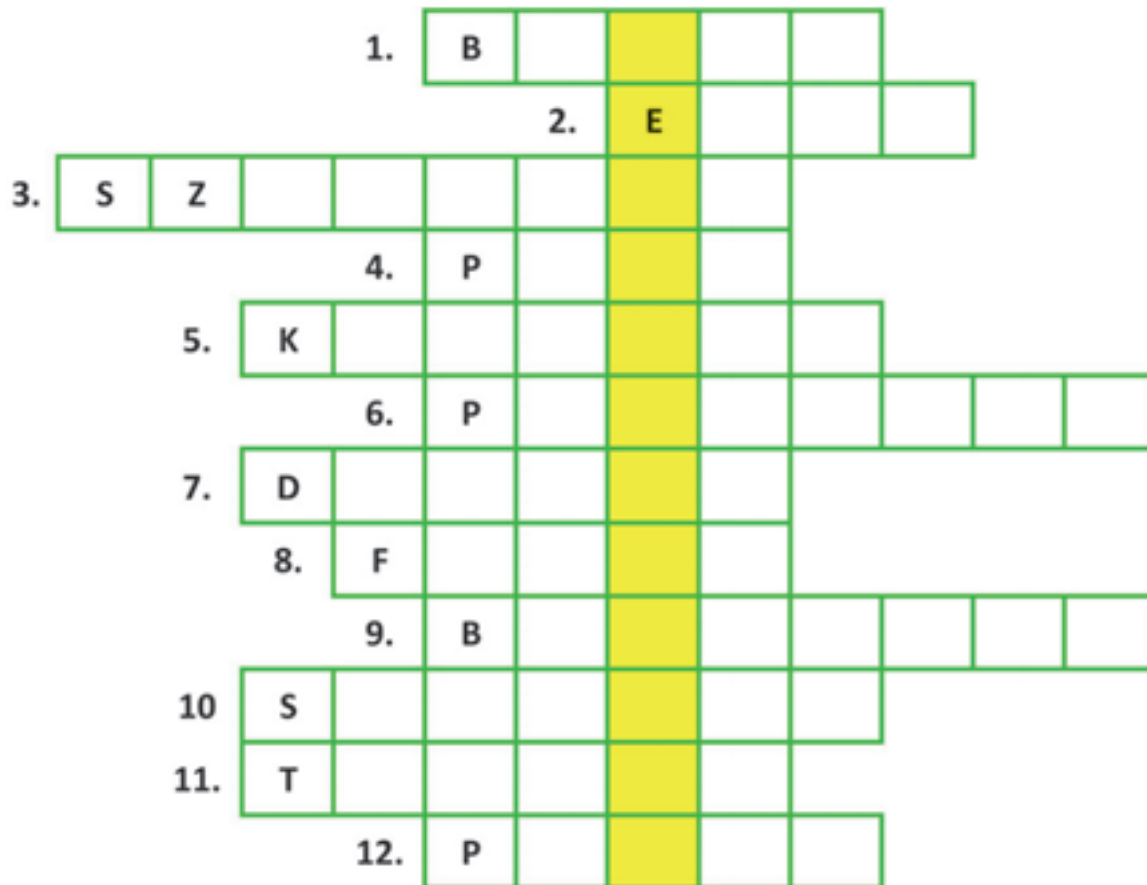

Zagadkowe strony

Przed Państwem nowe zagadki i zadania do rozwiązania. Życzę dobrej zabawy.

1. Odgadnij hasła i wpisz do krzyżówki.

1. Miejsce na polanie w lesie z namiotem i ogniskiem.

2. Męskie imię.

3. Warzywo.

autor: W. Carter / commons.wikimedia.org

4. W nim dziupla.

5. Rodzaj klusek.

6. Gra na fortepianie.

7. Pieniądze, którymi płaci się w Stanach Zjednoczonych, czyli w USA.

8. Materiał, z którego zrobione są torebki.

9. Kraj blisko Polski.

10. Z nich składają się schody.

11. Instrument muzyczny.

12. Sikorki, dzięcioły, jaskółki.

KONKURS

1. Proszę rozwiązać krzyżówkę.

2. Odgadnięte hasło z krzyżówki proszę zapisać na kartce.

3. Kartkę proszę włożyć do koperty i wysłać na adres:

Zagadkowy Redaktor Piotr Sochalski

Warsztat Terapii Zajęciowej Zarządu Głównego PSONI

ul. Głogowa 2b, 02-639 Warszawa

Jedna z osób, które przyślą poprawnie odgadnięte hasło, otrzyma nagrodę!

2. Przyjrzyj się zdjęciu. Zastłoń zdjęcie i odpowiedz po kolei na pytania.

autor: Wistula / commons.wikimedia.org

Pytania:

1. Co przedstawia zdjęcie?
2. Ile samochodów stoi przed stacją?
3. Co widać na zdjęciu za stacją?
4. Jakie kolory widać na zdjęciu?
5. Jaką porę roku przedstawia zdjęcie?
6. Czy na zdjęciu widać ludzi?

3. Połącz w pary pasujące wyrazy.

las	żołnierz
kierowca	plaster
czołg	monitor
usta	drzewa
komputer	parasol
deszcz	Warszawa
rana	szminka
pieniądze	portfel
stolica	taksówka

walizka	pociąg
miesiąc	dziecko
pacjent	bagaż
korek	bukiet
kwiaty	farby
rodzic	kalendarz
samolot	butelka
tory	lotnisko
pędzel	lekarz

4. Przeczytaj tekst i odpowiedz na pytania.

Marcelina i Tomasz chodzili kiedyś razem do przedszkola, a potem do szkoły. Teraz spotykają się bardzo rzadko, ale rozmawiają ze sobą przez telefon albo przez Skype. W czwartek Marcelina zadzwoniła do Tomasza, żeby opowiedzieć o filmie, który ostatnio oglądała. To był bardzo zabawny film, czyli komedia. Film opowiadał o kłopotach pracownika muzeum pana Rochowicza. Z muzeum ukradziono obraz. Policjanci uważali, że obraz ukraść pan Rochowicz. Pan Rochowicz postanowił ukrywać się i udawać, że jest kobietą. Przebrany za kobietę pracował u różnych ludzi jako pomoc domowa, czyli gotował obiady, sprzątał mieszkania, robił zakupy, wyprowadzał psy na spacer. Ponieważ nie umiał wykonywać tych prac, to powstawały różne zabawne sytuacje. Marcelina opowiadała Tomaszowi o filmie „Poszukiwany, poszukiwana”.

Pytania:

1. Gdzie razem chodzili Marcelina i Tomasz?
2. Jak teraz kontaktują się ze sobą Marcelina i Tomasz?
3. O czym opowiadała Marcelina Tomaszowi?
4. Gdzie pracował pan Rochowicz?
5. O co policja podejrzewała pana Rochowicza?
6. Jakie prace wykonywał pan Rochowicz w roli pomocy domowej?

5. Ile bukietów widać na zdjęciu?
Ile kolorów kwiatów widać na zdjęciu?
Napisz liczby w kratkach obok.

autor: Abia Florist / commons.wikimedia.org

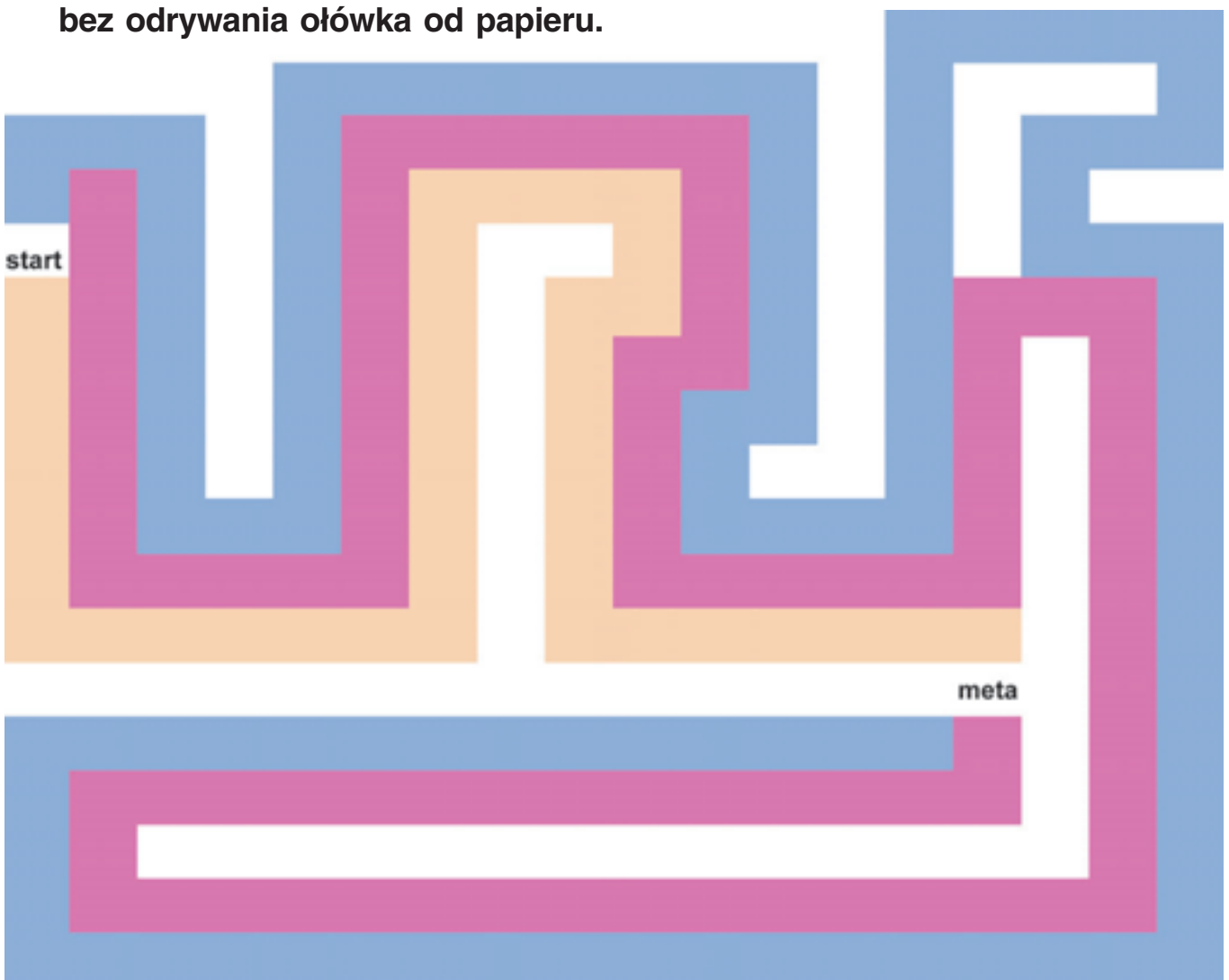
Rozwiązanie krzyżówek:
1. Biwak 2. Eryk 3. Szparagi 4. Pień 5. Kopytka 6. Pianista 7. Dolary 8. Folia 9. Białoruś
10. Stopnie 11. Trąbka 12. Ptaki.

**6. Przeczytaj cztery kolejne wyrazy.
Skreśl wyraz, który nie pasuje do pozostałych.**

a)	wichura	~~pogoda~~	grad	piorun
b)	kurtka	plaszcz	wieszak	kożuch
c)	mikser	opiekacz	mikrofalówka	odkurzacz
d)	bratek	żołędź	stokrotka	irys
e)	szum	radio	zgrzytanie	pisk
f)	grudzień	wiosna	lato	jesień
g)	Małopolska	Wielkopolska	Wrocław	Mazowsze
h)	ogrodnik	sprzedawca	kierowca	apteka

7. Narysuj linie wewnątrz zielonego, pomarańczowego i niebieskiego węża bez odrywania ołówka od papieru.

Zagadkowy Redaktor: **Piotr Sochalski**

Warsztat Terapii Zajęciowej Zarządu Głównego PSONI w Warszawie

Tomasz Czuchrowski

Wycieczki bliższe i trochę dalsze

Chcę Wam powiedzieć, że wcale mi się nie podoba to, co się dzieje. Ciągłe ludzie chorują i to ciężko. Wszystko jest pozamykane, nikt się nie cieszy i nie śmieje. Nie widać, jak ludzie wyglądają, bo pozastaliali się maseczkami.

Właśnie to mi się nie podoba.

Dlatego uprosiłem, żebym mógł jeździć do Grażyny na weekendy. Ona ze mną rozmawia o różnych rzeczach, słuchamy muzyki, malujemy obrazki, idziemy na spacer, obieramy ziemniaki, szykujemy surówki... No i jeździmy na wycieczki.

Postawiliśmy na zwiedzanie najbliższych miejsc z wodą.

Pierwsze takie miejsce wyszukaliśmy w Grodzisku Mazowieckim: to dobrze zagospodarowane Stawy Walczewskiego. Jest tam miejsce zabaw dla dzieci i plaża, są żaglówki, boiska, mostek między dwoma stawami i nawet wyspa.

Następna wyprawa była nad Zalew Żyrardowski. Wszystko tam zostało porządnie urządzone, dużo kwiatków dokoła i dużo sprzętu do pływania.

Ale schowanego. Szkoda tylko, że przyjechaliśmy nad ten zalew, gdy padał duży deszcz. Kiedy świeci słońce, musi tam być bardzo ładnie.

Fot. Archiwum rodzinne

Pojechaliśmy też nad Zalew Bolimowski. Tam jest na dziko, jak mówi Grażyna. Trafiliśmy tylko na zejście nad wodę dla wędkarzy. Na brzegu rosną krzaki. Ale sam zalew fajny.

Na ostatnią wycieczkę pojechaliśmy w piękną pogodę, w ciepły i słoneczny dzień. Pomysł był taki: jedziemy do Grzegorzewic na obiad. Tam są stawy rybne. Dużo, dużo stawów i dużo facetów z wędkami – wędkarzy. Ryba na obiad była bardzo dobra. Nazywała się sandacz. Jedliśmy ją przy stole w ogródku.

Z tych wycieczek wyciągnąłem wniosek: w naszej okolicy jest dużo pięknych parków i ogródków dla dzieci.

Oraz wspaniałe zbiorniki wodne, jak je nazywa Grażyna. Dla mnie to są stawy.

Wszędzie tam można przyjemnie spędzić czas. ■

Karolina Makowiecka

Specjalistka w Biurze Zarządu Głównego PSONI

„Czytam i wiem”

– tekst łatwy do czytania w edukacji powszechnej

„Czytam i wiem – tekst łatwy do czytania i zrozumienia w szkole” to projekt zrealizowany przez Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną na zlecenie Ministerstwa Edukacji i Nauki. W ramach projektu powstało 35 materiałów edukacyjnych i 35 materiałów ćwiczeniowych w wersji łatwej do czytania i zrozumienia oraz instrukcja tworzenia i stosowania tekstów łatwych w edukacji. To projekt, w którym **po raz pierwszy zastosowano standardy tekstu łatwego do czytania i zrozumienia do opracowania materiałów dla edukacji** – pomocniczych, nie podręczników – na etapach, w których uczestniczą uczniowie ze szczególnymi potrzebami, tj. pierwszego i drugiego etapu szkoły podstawowej, w tym materiały dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym, dla szkoły przysposabiającej do pracy oraz branżowej szkoły I stopnia.

Przygotowane materiały mają na celu zwiększenie dostępu do informacji i wiedzy uczniów napotykających na trudności w czytaniu i rozumieniu tekstów. Ministerstwo przygotowuje w ten sposób bazę materiałów do wykorzystania przez wszystkich nauczycieli i wszystkich uczniów, zwłaszcza tych, którzy będą zdobywać wiedzę w ramach edukacji włączającej.

W ramach projektu trzydziestu zainteresowanych tematem nauczycieli różnych szkół i placówek edukacyjnych z całej Polski (w tym kilkoro ze stowarzyszeniowych OREW-ów), pracowników ośrodków doskonalenia nauczycieli oraz wyższych uczelni, przeszło podzielone na etapy 5-dniowe szkolenie, a następnie z pełnym, bieżącym wsparciem specjalistów PSONI opracowało wybrane materiały. W zależności od treści, część autorów zilustrowała swoje materiały fotografiami, pochodzącymi z darmowych baz w internecie, udostępnianych na podstawie licencji Creative Commons, posiłkując się czasem zdjęciami autorskimi. Zdecydowana większość powierzyła jednak zilustrowanie swoich opracowań współpracującej z PSONI od kilku lat graficzkę Elżbiecie Grądziel, która perfekcyjnie i pięknie wywiązała się z tego zadania.

Zgodnie z Europejskimi Standardami¹, materiały w formacie tekstu łatwego do czytania i zrozumienia są skierowane przede wszystkim do dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną, które po zakończeniu edukacji, podtrzymując umiejętność czytania, chcą samodzielnie zdobywać informacje, rozwijać się. Chodzi o wszystkie osoby, znaczenie ma zatem nie stopień niepełnosprawności intelektualnej, a zasoby i potrzeby konkretnej osoby. Tekst łatwy może być także wykorzystywany w pracy z osobami, które nie umieją czytać, ponieważ zdjęcia/grafiki w nim zawarte mogą pomóc w rozmowie projektować sytuacje i zachęcać do aktywności.

Natomiast cel projektu „Czytam i wiem” – wykorzystanie tekstu łatwego w edukacji powszechnej – musiał spowodować niewielkie zmiany w używanych przez PSONI standardach, np. stosowania pełnych zasad interpunkcji obowiązujących w języku polskim.

W efekcie projektu „Czytam i wiem” powstał zbiór bardzo pożytecznych we wszelkiej edukacji i ciekawych 70 materiałów. Został zamieszczony na portalu o nazwie Zintegrowana Platforma Edukacyjna w formacie w pełni dostępnym; będzie także poszerzony o wersje interaktywne, to znaczy takie, w których uczniowie będą mogli samodzielnie wykonywać zadania i ćwiczenia bezpośrednio na komputerze. Zbiór jest otwarty, będzie można w przyszłości wzbogacać go o kolejne opracowania.

Zapraszamy do zapoznania się z materiałami! ■

<https://zpe.gov.pl/a/materiały-latwe-do-czytania-i-zrozumienia/DIAPaQCI5>

¹ „Informacja dla wszystkich. Europejskie standardy przygotowania informacji w tekście łatwym do czytania i zrozumienia” https://psoni.org.pl/wp-content/uploads/2015/09/Informacja-dla-wszystkich-internet_0.pdf

Ogólnopolskie Centrum Porad

Stowarzyszenie prowadzi w Warszawie Ogólnopolskie Centrum Porad.

W Centrum pracują: prawnik, pedagog specjalny, psycholog

i specjalista do spraw porad społeczno-obywatelskich.

Pracownicy udzielają informacji i porad osobom z niepełnosprawnością intelektualną, ich rodzicom i pracownikom różnych placówek z całej Polski.

Jeśli masz problem lub chcesz otrzymać informacje, możesz:

- napisać mejl na adres zg@psoni.org.pl (w tytule mejla należy wpisać: **OCP**),
- zadzwonić pod numer **22 848 82 60**.

Pracownicy Centrum Porad pracują od poniedziałku do piątku od godziny 8 do 16.

Jeśli chcesz umówić się na spotkanie lub wideorozmowę, zadzwoń lub napisz mejl.

Maria Lidia Czarkowska

Wolontariuszka Biura Zarządu Głównego PSONI

Kryzys zdrowotny i gospodarczy spowodowany pandemią COVID-19, który uderzył we Francję wiosną 2020 roku, całkowicie zmienił dotychczasowe przyzwyczajenia i wzorce. Podczas gdy wiadomości przekazywane przez media umożliwiały dużej części francuskiego społeczeństwa zrozumienie tej wyjątkowej sytuacji i znalezienie odpowiedzi na nurtujące pytania, osoby z niepełnosprawnością intelektualną nie miały dostępu do tych informacji.

Przylądek FALC

Jak Francuzi rozwiązują poważny problem społeczny – dostęp do informacji

W czasach kryzysu epidemiologicznego każdy musi wiedzieć, co zrobić, aby się chronić, musi rozumieć swoje prawa i poznać realia tej trudnej sytuacji. Jednak informacje przekazywane przez główne media ogólnokrajowe są zazwyczaj niedostępne dla osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Prawdziwie skonsolidowane i włączające społeczeństwo musi umożliwiać osobom z niepełnosprawnością intelektualną bycie obywatelami takimi samymi jak wszyscy, zwłaszcza w zakresie dostępu do informacji.

Tekst łatwy do czytania i zrozumienia

Od początku kryzysu stowarzyszenia członkowskie Unapei¹ opracowały i zredagowały wiele dokumentów w tekście łatwym do czytania i zrozumienia. Wśród nich znalazły się informacje:

- o koronawirusie,
- o zasadach przemieszczania się,
- o działaniach podejmowanych w celu zahamowania rozprzestrzenienia się koronawirusa,
- o przeprowadzaniu testów,
- o zasadach kwarantanny.

Wszystkie te dokumenty są dostępne na stronie <https://unitesolidaires.unapei.org/>. Promują je rząd i niektóre media. Umożliwiły one wielu osobom z niepełnosprawnością intelektualną lepsze zrozumienie sytuacji.

Francuski Sekretarz Stanu ds. Osób Niepełnosprawnych również opublikował wiele informacji opracowanych w tekście łatwym do czytania i zrozumienia, dotyczących między innymi zasad dezynfekcji, a także mających pomóc osobom z niepełnosprawnościami w dokonaniu wyboru między pozostawianiem w izolacji a częściowym zachowaniem trybu życia sprzed pandemii. Informacje te są dostępne na stronie rządowej www.handicap.gouv.fr

Zasady tworzenia informacji łatwej do czytania i zrozumienia (Francuzi używają powszechnie skrótu FALC od *Faciles à lire et à comprendre*) zostały stworzone w 2009 roku przez europejskie stowarzyszenia osób z niepełnosprawnością intelektualną pod kierunkiem Inclusion Europe. Powstało wtedy opracowanie „Informacja dla wszystkich. Europejskie standardy przygotowania informacji łatwej do czytania i rozumienia”². Również w Polsce, a zwłaszcza w Polskim Stowarzyszeniu na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną, jest ono podstawą tworzenia wszystkich tekstów łatwych do czytania i zrozumienia – zarówno wersji łatwych istniejących informacji, przepisów, dokumentów, jak i nowych, autorских opracowań.

Cyfrowe narzędzie na rzecz społeczeństwa włączającego

We współpracy Unapei oraz i takich podmiotów jak Institut National de Recherche en Informatique et en Automatique (INRIA), Facebook Artificial Intelligence Research (FAIR) oraz Malakoff Humanis uruchomiono projekt „Cap’FALC” (Przylądek FALC) polegający na opracowaniu narzędzia cyfrowego, które ma znacząco poprawić wszystkim dostęp do informacji oraz ułatwić osobom z niepełnosprawnością intelektualną długoterminowy udział w życiu społeczeństwa.

Trwają prace nad utworzeniem platformy cyfrowej do obsługi procesu zapisywania istniejących informacji w formie tekstu łatwego do czytania i zrozumienia. Obecnie wchodzi one w nową fazę związaną z rozwojem technologii informatycznej. Ten krok jest następstwem testów przeprowadzonych na modelach opracowanych przez sieć placówek Etablissements et Services d’Aide par le Travail (ESAT; w dosłownym tłumaczeniu: zakłady i służby pomocy przy pracy), odpowiednika polskich Zakładów Aktywności Zawodowej, i ma na celu zweryfikowanie zgodności platformy z planowanym jej stosowaniem.

Obecnie w wielu stowarzyszeniach oraz ich placówkach, w tym w 15 placówkach ESAT zarządzanych przez Unapei, pracownicy, a także wolontariusze z niepełnosprawnościami redagują informacje w tekście łatwym do czytania i zrozumienia. Dostosowują oni teksty powierzone im przez firmy i administrację tak, aby były dostępne dla wszystkich.

Jednak liczba informacji dostępnych w formacie łatwym do czytania i zrozumienia pozostaje nadal niewystarczająca. W obliczu absolutnej potrzeby poprawy dostępu do informacji dla wszystkich niezbędne staje się ułatwienie pracy redaktorom tekstu łatwego.

Celem projektu Cap’FALC jest opracowanie dostępnego narzędzia cyfrowego, które ułatwia tworzenie tekstów łatwych do czytania i zrozumienia przy użyciu algorytmu wspomagającego pracę. Projekt badawczy wykorzystany do opracowania tego narzędzia jest tematem pracy doktorskiej Louisa Martina, pisaną pod kierunkiem INRIA i Facebook AI Research.

– To, co szczególnie podoba mi się w tym projekcie, w którym zajmuję się obecnie opracowaniem algorytmu do wykorzystywania przez Unapei, to oddanie nowatorskich badań nad sztuczną inteligencją w służbę włączenia społecznego – wyjaśnia Louis Martin, doktorant odpowiedzialny za opracowanie narzędzia. – To motywujące: wiedzieć dokładnie, do czego będą wykorzystywane moje badania, i móc je rozwijać zgodnie z potrzebami ludzi, którzy będą z nich korzystać.

¹ Związek stowarzyszeń działających na rzecz osób z niepełnosprawnością intelektualną we Francji. Zrzesza 550 stowarzyszeń wspierających 180 tysięcy osób z niepełnosprawnościami.
² https://psoni.org.pl/wp-content/uploads/2015/09/Informacja-dla-wszystkich-internet_0.pdf

Projekt Cap'FALC ma na celu zmniejszenie izolacji i wykluczenia osób z niepełnosprawnością intelektualną poprzez poprawę ich dostępu do informacji opracowanych w tekście łatwym do czytania i zrozumienia (FALC).

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną są w pełni zaangażowane w realizację projektu na wszystkich jego etapach. Ich doświadczenie, wycucie i wiedza są tam niezbędne.

– Unapei i jej stowarzyszenia zawsze były pionierami w zakresie dostępności informacji dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. W czasie, gdy rośnie zapotrzebowanie na te informacje, Cap'FALC umożliwił jego zaspokojenie. Jednocześnie wykorzystuje wiedzę fachową w zakresie użytkowania, tak istotną dla osób z niepełnosprawnościami, abyśmy ostatecznie stali się społeczeństwem bardziej dostępnym i bardziej włączającym – powiedział Luc Gateau, prezes Unapei.

– To bardzo ważny projekt dla zespołów Facebook AI Research. W naszym podstawowym laboratorium badawczym dążymy do osiągnięcia doskonałości w naszej pracy, ale przede wszystkim chcemy, aby nasze osiągnięcia służyły dobru wspólnemu, by służyły wszystkim. Cieszymy się, że jesteśmy partnerem tego wyjątkowego projektu, i nie możemy się doczekać pierwszych wyników. Cap'FALC będzie miał bardzo wyraźny wpływ na codzienne życie tysięcy ludzi we Francji – stwierdził Antoine Bordes, dyrektor Facebook AI Research.

Algorytm wykorzystuje najnowsze osiągnięcia dotyczące sztucznej inteligencji i przetwarzania języka do zmiany informacji źródłowej na tekst łatwy do czytania i rozumienia. Prace badawcze, przeprowadzone przez INRIA i Facebook AI Research, zaowocowały już kilkoma publikacjami naukowymi zaprezentowanymi na międzynarodowych konferencjach.

Algorytm ten będzie działał podobnie jak przy sprawdzaniu pisowni. Będzie identyfikował fragmenty tekstu i przedstawił rozwiązania, ale nie poprawi niczego bez zweryfikowania propozycji przez człowieka. Zatem to narzędzie okaże się cenną pomocą dla osób z niepełnosprawnościami odpowiedzialnych za konsultację dostępności tekstów. Jednak w żadnym wypadku nie zastąpi ich udziału na wszystkich etapach redagowania. To oni potwierdzą, że tekst jest dla nich dostępny, łatwy do przeczytania i zrozumienia.

Testy w sieci

Panel użytkowników przeprowadzony w 2020 roku pozwolił na zidentyfikowanie potrzeb, co z kolei umożliwiło zdefiniowanie najważniejszych oczekiwanych funkcji narzędzia. Zakres platformy i jej działanie zostały następnie określone we współpracy z agencją odpowiedzialną za projekt.

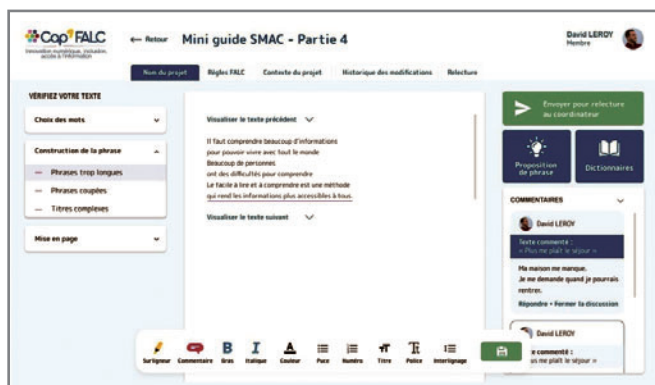
Aby zweryfikować zgodność platformy z oczekiwaniami redaktorów tekstów łatwych, pod koniec maja tego roku przetestowano interaktywne makiety z pracownikami czterech ESAT-ów (z miast Carrière sur Seine, Dunkierka, Périgueux, Pierrelatte). Poświęcili oni swój czas na sprawdzanie narzędzia.

Analiza informacji zwrotnych od 4 moderatorów i 18 uczestników testowania wykazała ogólną pozytywną opinię na temat platformy oraz wdrażanego procesu ułatwiającego pracę. W kolejnych etapach projektu zostaną zorganizowane nowe testy.

Pierwsza wersja platformy

Pierwsza wersja Cap'FALC będzie dostępna pod koniec 2021 lub na początku 2022 roku dla tych placówek ESAT, które uczestniczyły w zbieraniu materiałów na temat potrzeb i w testowaniu. Potem będzie ona stopniowo wdrażana, najpierw z zainteresowanymi ESAT-ami w sieci, a następnie szerzej.

Główny ekran narzędzia wygląda tak:

Na platformie znajdzie się propozycja uproszczenia tekstu wynikająca z algorytmu napisanego przez Louisa Martina. Platforma zaoferuje również dodatkowe funkcje przydatne w procesie tworzenia tekstu łatwego, takie jak wspólny słownik lub możliwość komentowania. ■

Opracowanie na podstawie artykułu:

<https://www.inria.fr/fr/capfalc-un-outil-numerique-pour-rendre-les-informations-accessibles>

Cap'FALC – Partnerzy projektu

Ruch obywatelski **Unapei** od 60 lat pracuje nad zapewnieniem ludziom z niepełnosprawnością intelektualną takich samych praw, jakie mają wszyscy. Unapei angażuje się na rzecz włączającego społeczeństwa, które szanuje różnice i wolny wybór osób z niepełnosprawnościami. Sieć 550 stowarzyszeń wprowadza innowacje, buduje rozwiązania wspierające i dostosowane do każdego etapu życia osoby z niepełnosprawnością.

Unapei zrzesza 900 000 osób z niepełnosprawnościami i członków ich rodzin w stowarzyszeniach oferujących usługi i prowadzących placówki wspierające w niepełnosprawności: 3 000 placówek, 95 000 profesjonalistów i 70 000 wolontariuszy.

<http://www.unapei.org>

INRIA

Institut National de Recherche en Informatique et en Automatique (INRIA), krajowy instytut badawczy zajmujący się naukami cyfrowymi, propaguje wysoki poziom naukowy i transfer wiedzy. Zatrudnia 2400 osób. W skład jego 200 zespołów projektowych, na ogół dzielonych z innymi partnerami akademickimi, wchodzi ponad 3000 naukowców. INRIA współpracuje z wieloma firmami i wspierała powstanie ponad 160 startupów. Stara się odpowiadać na wyzwania cyfrowej transformacji nauki, społeczeństwa i gospodarki.

Facebook Artificial Intelligence Research (FAIR)

To laboratorium Facebooka, europejskie centrum badawcze sztucznej inteligencji. Jego misją jest rozwijanie najnowszych osiągnięć w dziedzinie sztucznej inteligencji poprzez otwarte i oparte na współpracy badania. Zaprezentowano je po raz pierwszy w czerwcu 2015 roku na targach FAIR w Paryżu.

Zespoły FAIR realizują długofalowe projekty badawcze w obszarach rozumienia języka, rozpoznawania obrazów i nowych metod uczenia się AI. Do FAIR należy obecnie około 350 naukowców i inżynierów na całym świecie.

Malakoff Humanis

Ten lider w dziedzinie ochrony socjalnej powstał w styczniu 2019 roku z połączenia grup Malakoff Médéric i Humanis. Posiadając ponad 7,5 mld euro kapitału własnego, 426 000 firm ubezpieczeniowych oraz 10 mln ubezpieczających i beneficjentów, Malakoff Humanis ma 17 proc. udziałów w rynku ubezpieczeń grupowych. W zakresie emerytur dodatkowych zarządza 37,8 mld euro wypłaconych świadczeń. Malakoff Humanis, jako podmiot non-profit, oddaje swoje zyski społeczeństwu i każdego roku przeznacza ponad 160 milionów euro na wspieranie ludzi w sytuacji niestabilności społecznej. <https://www.malakoffhumanis.com>

Malakoff Humanis jest członkiem Narodowego Komitetu Koordynacji i Działań w dziedzinie niepełnosprawności (Comité National Coordination Action Handicap – CCAH). Zrzesza wszystkie grupy ochrony socjalnej, firmy i krajowe stowarzyszenia osób z niepełnosprawnościami. Łączy ich energię, wiedzę i zasoby, aby przyczynić się do poprawy jakości życia osób z niepełnosprawnościami. www.ccah.fr

Anna M. Kwiatkowska

Specjalistka IT, koordynatorka projektów międzynarodowych
Biuro Zarządu Głównego PSONI

Czy informatyka może wspierać w podejmowaniu decyzji?

Proces podejmowania decyzji nie jest łatwy dla nikogo. Ogromne znaczenie ma oczywiście to, jak ważny jest problem, który decyzja ma rozwiązać. Inaczej podejmiemy decyzję o sprzedaży lub kupnie domu, a inaczej decyzję, czy na śniadanie zjeść pszenną bułkę czy chleb razowy.

Jednak zawsze przed podjęciem decyzji trzeba przeprowadzić kilka operacji myślowych – logicznie powiązanych, uporządkowanych w odpowiedniej kolejności, umożliwiających ocenę sytuacji i wybór najkorzystniejszego wariantu. Te warunki, jakim podlega każdy proces decyzyjny, są z założenia trudniejsze dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. Te osoby właśnie z powodu specyfiki niepełnosprawności mają utrudniony dostęp do wiedzy i praktyki w tym obszarze. Większość osób z ich otoczenia zakłada, że skoro niepełnosprawność intelektualna dotyczy właśnie logicznego myślenia, przewidywania skutków działań i decyzji, a do tego problemów w uczeniu się, lepiej nie oczekiwać od osób z tą niepełnosprawnością aktywności w sferze decydowania nawet w mało ważnych życiowo sprawach. Nie wymaga się od osób z niepełnosprawnością intelektualną podejmowania decyzji, a co za tym idzie, nie są one tego uczone. Nie są również wspierane w podejmowanych próbach, co może prowadzić do wyuczonyj bezradności.

Terapeuci, trenerzy, edukatorzy pracujący z osobami z niepełnosprawnością intelektualną często zgłaszają, że nie wiedzą, jak rozmawiać o podejmowaniu decyzji, jak uczyć podejmowania decyzji w systemie kształcenia ustawicznego i jak wspierać ten proces. Podobnie zagubieni czują się czasem rodzice i inne osoby z otoczenia. Te problemy opisuje niedawno opublikowane „Studium przypadków wspieranego podejmowania decyzji przez dorosłe osoby z niepełnosprawnością intelektualną” (<http://decider-project.eu/pl/publikacje/>).

Publikacja ta jest zbiorem wywiadów z osobami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, które musiały podejmować decyzje w konkretnych sytuacjach życiowych, oraz z ich rodzinami, a także osobami je wspierającymi. Opracowanie powstało w ramach projektu „DECIDER – pogłębienie doświadczeń życiowych dorosłych o specjalnych potrzebach edukacyjnych, trenerów i rodziców poprzez wspierane podejmowanie decyzji” finansowanego z programu Erasmus+. Ponieważ jest to projekt prowadzony w partnerstwie międzynarodowym, w publikacji zawarte są przypadki z pięciu krajów Europy: Polski, Litwy, Grecji, Hiszpanii i Macedonii Północnej. Profesjonalistom zadano też pytanie o wizję idealnej usługi wspieranego podejmowania decyzji. W publikacji zamieszczono również komentarze psychologów i prawników ukazujące różne aspekty wynikające z opisanych sytuacji. Lektura wywiadów pozwala na stwierdzenie, że problem istnieje i że konieczne są dobre i skuteczne rozwiązania.

Czy i w tym obszarze informatyka może przyjść z pomocą?

W tej chwili można obserwować intensywny wzrost wprowadzanych na rynek rozwiązań opartych na sztucznej inteligencji (ang. *artificial intelligence* – AI). Daje ona ogromne możliwości w zakresie np. rozpoznawania obrazów, sugerowania rozwiązań czy systemów uczących się. Pojawiają się jednak wątpliwości natury etycznej: Czy zezwalać narzędziom AI na sugerowanie różnych kierunków działania lub pomoc w podejmowaniu decyzji? Po czyjej stronie będzie leżała odpowiedzialność za skutki tak podjętej decyzji?

Dość powiedzieć, że organizacja ANEC¹, reprezentująca interesy europejskich konsumentów w tworzeniu standardów technicznych, zwłaszcza tych, które mają wspierać wdrażanie europejskich przepisów i polityk publicznych, właśnie intensywnie uczestniczy w pracach podkomisji Parlamentu Europejskiego dotyczących reguł stosowania sztucznej inteligencji. Celem tych prac jest zapewnienie nie tylko dostępności takich narzędzi, ale także wysokiego poziomu etycznego.

Sztuczna inteligencja jest i może być pomocna czasem w zaskakujących momentach. Jednym z przykładów jej zastosowania jest rozpoznawanie obrazów, w tym banknotów. Została stworzona aplikacja na smartfony, która po skierowaniu kamery na banknot lub monetę informuje użytkownika o nominalie. Takie rozwiązanie – proste, dostępne w każdym momencie – może być niezwykle pomocne dla tych osób z niepełnosprawnością intelektualną, które mają problemy z rozpoznawaniem pieniędzy. Do tego można dodać kalkulator sterowany głosem i problem decyzji czy coś kupić, płacenia i otrzymywania reszty zostaje, dzięki narzędziom informatycznym, częściowo rozwiązany.

Inny obszar to obszar podejmowania decyzji, gdy jest dostępnych kilka rozwiązań. Tu z pomocą przychodzą informatyczne Systemy Wspomagania Decyzji (*Decision Support Systems*) i analiza rozwiązań pod kątem preferencji (kryteriów) użytkownika.

Autorka tego artykułu trzy lata temu stworzyła system DECYDOWNIK – informatyczny system wspierania decyzji w środowisku wielokryterialnym skierowany do dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną. Terapeuta wraz z użytkownikiem z niepełnosprawnością, który chce bądź musi podjąć decyzję, opracowują dane – znajdują możliwe rozwiązania i opisują ich cechy.

¹ Europejskie Stowarzyszenie na rzecz Koordynacji Reprezentacji Konsumentów w Normalizacji, <https://www.anec.eu/>

Na przykład, gdy trzeba podjąć decyzję, jaki tablet najlepiej dostosowany do potrzeb użytkownika kupić, trzeba zebrać dane o kilku tabletach, a następnie zastanowić się wspólnie nad tym, jakie cechy sprzętu są ważne – cena, przekątna, kolor, pamięć... Po wprowadzeniu danych do systemu program, dzięki specjalnym algorytmom, sprawdza, które z cech są najważniejsze dla użytkownika, czyli na przykład czy jest to cena, a potem przekątna, czy może najważniejsze są duża przekątna, duża pamięć, a cena nie gra istotnej roli. Tworzona jest hierarchia preferencji. I na tej podstawie program wskazuje rozwiązania najlepiej dostosowane do potrzeb. Aplikacja prowadzi więc przez standardowe etapy podejmowania decyzji: poznanie problemu, znalezienie rozwiązań, poznanie konsekwencji i własnych potrzeb, wybór i decyzja.

Fot. Archiwum Zarządu Głównego PSONI

Testowanie programu przez uczestniczkę WTZ Koła PSONI w Wyszkowie

Program był testowany w kilku Kołach PSONI. Poprowadzono tam zajęcia, na których używano DECYDOWNIKA. Zajęcia bardzo się podobały i natychmiast pojawiły się pomysły, jak i gdzie zastosować aplikację. Jednocześnie zgłoszono uwagi i propozycje. Dlatego w tej chwili w projekcie DECIDER powstaje bardziej rozbudowana wersja DECYDOWNIKA. Aplikacja o roboczej nazwie DECYDOWNIK 2.0 ukaże się jeszcze przed końcem 2021 roku. Partnerzy zamierzają skupić się między innymi na lepszej procedurze poznawania preferencji. Być może w tym zakresie zostanie włączony element

sztucznej inteligencji, tak zwana logika rozmyta. Nie wszystko bowiem da się ująć w prostych, zerojedynkowych zasadach – podobnie jak w życiu. Na tym etapie najbardziej potrzebne jest wsparcie terapeuty lub innej osoby zaangażowanej w proces. W programie będą elementy podpowiadające, jak w danym momencie można wesprzeć użytkownika podejmującego decyzję. Należy bowiem zauważyć, że wspieranie decydenta i procesu podejmowania decyzji z wykorzystaniem narzędzi informatycznych niesie nowe możliwości i wyzwania. Dlatego terapeuci, trenerzy i nauczyciele są bardzo ważnymi odbiorcami rezultatów projektu.

W projekcie, poza aplikacją, partnerzy:

- napiszą broszurę w tekście łatwym do czytania i zrozumienia na temat wspieranego podejmowania decyzji i aplikacji, które w tym pomagają,
- opracują edukacyjny pakiet multimedialny do wykorzystania przez nauczycieli i terapeutów,
- opracują metodykę uczenia o podejmowaniu decyzji,
- przeprowadzą przez rok pilotażowe zajęcia w kilku placówkach w każdym z krajów partnerskich.

Proces wspieranego podejmowania decyzji, do którego prawo zapisane jest Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami, to często element codziennego życia. Podejmowanie decyzji, polegających zwłaszcza na wyborze jednego rozwiązania spośród kilku możliwych, może i powinno być wspierane przez technologie informatyczno-komunikacyjne. Co więcej, takie oprogramowanie powinno – w miarę możliwości – wskazywać konsekwencje wyborów.

Umożliwią to rezultaty projektu „DECIDER – pogłębienie doświadczeń życiowych dorosłych o specjalnych potrzebach edukacyjnych, trenerów i rodziców poprzez wspierane podejmowanie decyzji”. Zapraszamy zatem do śledzenia postępów projektu na stronie <http://decider-project.eu> i na profilu facebookowym ZG PSONI.

Zainteresowanych tematyką sztucznej inteligencji w procesach podejmowania decyzji odsyłamy do książki autorki artykułu Systemy Wspomagania Decyzji: jak korzystać z wiedzy i informacji w praktyce (Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007). ■

Podjęcie decyzji często może być trudne. Żeby podjąć decyzję najpierw trzeba sprawdzić różne możliwości. To znaczy, trzeba zastanowić się jakie będą skutki każdej decyzji. Dopiero wtedy możesz podjąć dobrą decyzję.

PSONI realizuje projekt o nazwie **Decider** (czytaj disajder). Pracują w nim specjaliści z różnych krajów. Zajmują się programem komputerowym **Decydownik**. Program ten pomaga podejmować dobre decyzje.

Do programu trzeba wpisać różne informacje. Program podpowiada jakie informacje są potrzebne. Potem program pokazuje najlepsze rozwiązanie. Możesz wtedy podjąć najlepszą dla Ciebie decyzję.

Program sprawdzali terapeuci i osoby z niepełnosprawnością intelektualną z kilku placówek PSONI. Zaproponowali jak poprawić program.

Specjaliści poprawiają teraz program. Napiszą też broszurę w tekście łatwym o wspieranym podejmowaniu decyzji.

Małgorzata Sitarz

Wiceprzewodnicząca Zarządu Koła PSONI w Zawoi

Smak tradycji

W Warsztacie Terapii Zajęciowej w Juszczyźnie, placówce Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną Koło w Zawoi, w styczniu i lutym odbyły się warsztaty realizowane w ramach projektu „Poczujmy, jak pachnie smak tradycji”, w których brali udział uczestnicy WTZ oraz wychowankowie OREW.

Celem projektu było kultywowanie tradycji oraz przypomnienie niektórych zapomnianych potraw naszego regionu.

Warsztaty przeprowadzono w trzech blokach tematycznych:

- **Zupy** – ugotowaliśmy nasze pyszne regionalne zupy, czyli kwaśnicę oraz żurek,
- **Chleby i ciasta** – upiekliśmy tradycyjny chleb, kołacz i buchtę drożdżową,
- **Kuchnie regionalne świata: pizza** – aby poznać tradycje kulinarne innych krajów, wybraliśmy najbardziej popularne w Polsce danie kuchni włoskiej.

W trakcie warsztatów uczestnicy mogli poznać historię poszczególnych potraw przedstawioną przez panie z Koła Gospodyń Wiejskich w Żarnówce oraz samodzielnie przygotować te potrawy. Na zajęciach, rozmawiając, mieliśmy okazję dowiedzieć się, gdzie jeszcze takie potrawy są przygotowywane zgodnie ze starymi przepisami, a w których domach trochę o nich zapomniano lub nieco je zmodyfikowano. Okazuje się, że każda rodzina inaczej przygotowuje tę samą potrawę.

Później uczestnicy przygotowywali poznane potrawy w domu z rodzinami. Mieliśmy okazję porównać tradycyjny żurek na zakwasie z żurkiem z torebki. Wszyscy jednogłośnie ocenili, że ten na zakwasie jest najlepszy!

Na warsztatach nie mogło oczywiście zabraknąć kwaśnicy – chyba najpopularniejszej zupy Podhala. Gotuje się ją na wywarze z golonki, na wędzonych żeberkach i z kapustą kiszoną, a podaje z gotowanymi ziemniakami. Mieliśmy okazję porównać ją z klasycznym kapuśniakiem. Werdykt był jednoznaczny – kwaśnica jest najlepsza!

W bloku poświęconemu chlebom upiekliśmy razem chleb tradycyjny na zakwasie zwanym „nociostkiem”. Jest to zaczyn pozostały z chleba upieczonego wcześniej. Zakwas dostaliśmy od zaprzyjaźnionych gospodyń z Koła Gospodyń Wiejskich w Żarnówce. Poza tym piekliśmy buchtę, czyli bułki drożdżowe z owocami i kruszonką. Dużym powodzeniem cieszyły się również kołacze – placki drożdżowe z nadzieniem z sera białego lub owoców i z kruszonką. Najlepsze są kołacze pieczone w piecu chlebowym. Ale nasze, z pieca konwekcyjnego, też okazały się pyszne.

Trzeci blok tematyczny był poświęcony regionalnej kuchni Włoch – piekliśmy zatem pizzę. I tu fantazja uczestników przeszła nasze najśmielsze oczekiwania. Zostały przygotowane pizze z tuńczykiem, kukurydzą, kurczakiem i ananasem oraz ze słodkimi dodatkami. Okazało się, że każdy uczestnik ma swoją ulubioną wersję – wybór gotowych pizz okazał się ogromny.

Najprzyjemniejszą częścią warsztatów była oczywiście degustacja potraw. Apetyczne zapachy rozchodziły się kilka godzin po całym OREW i WTZ, więc każdy chciał spróbować kulinarnych dzieł naszych kucharzy.

Dzięki projektowi mogliśmy kupić profesjonalną kuchnię z piecem konwekcyjnym oraz całym wyposażeniem do pieczenia i gotowania. Mieliśmy również możliwość kupienia produktów potrzebnych do przygotowania potraw. Chcielibyśmy wprowadzić do oferty Koła w Zawoi w ramach odpłatnej działalności pożytku publicznego takie warsztaty, na które zapraszalibyśmy do nas uczniów różnych szkół, seniorów lub inne organizacje pozarządowe, aby kultywować tradycje kulinarne naszego regionu.

Bardzo dziękujemy wszystkim uczestnikom za zaangażowanie, paniom prowadzącym za świetne przygotowanie i prowadzenie warsztatów. Mamy nadzieję, że po ustaniu pandemii COVID-19 będziemy mogli rozwijać te działania w dużo szerszym gronie. ■

Czy wiesz co to jest kwaśnica?
To zupa. Taką zupę gotują górale.
Główne składniki to kiszona kapusta
i mięso. Jest kwaśna i dlatego nazywa
się kwaśnica. Je się ją z ugotowanymi
ziemniakami.

W ośrodku w Juszczyńcu odbywało się
szkolenie. Uczestnicy uczyli się jak
przygotować kwaśnicę, żurek i inne
potrawy regionalne. Na potrawy
regionalne mówi się też radycyjne.
Takie potrawy robi się od lat w jakimś
regionie.

Szkolenie prowadziły panie z Koła
Gospodyń Wiejskich w Żarnówce.
Panie uczyły też uczestników piec
góralski chleb i góralskie drożdżowe
ciasta.

Uczestnicy robili też tradycyjną potrawę
z innego regionu Europy, z Włoch.
Piekli pizzę (czytaj piccę) z różnymi,
wymyślonymi przez siebie dodatkami.

Każda potrawa udała się wspaniale.
Wszyscy w ośrodku zjedli je ze smakiem.

Magdalena Cieślak
WTZ Kola PSONI w Hrubieszowie

Uważny spacerowicz po ścieżkach wyobraźni

O sztuce Roberta Daciuka

Z dumą przedstawiamy uczestnika naszego Warsztatu Terapii Zajęciowej, Roberta Daciuka, mężczyznę po pięćdziesiątce, niewątpliwie znającego już życie – zarówno jego radości, jak i smutki. Opanowany, a jednocześnie pogodny wolnym krokiem podąża ulicami Hrubieszowa. W swoim tempie i niezwykle uważnie przygląda się otaczającej go rzeczywistości. Z niespotykanym talentem dostrzegania szczegółów nieistotnych dla innych osób wychwytuje niuanse z otoczenia, by potem z powodzeniem przenieść je za pomocą farb na papier lub tkaninę. I nie tylko farb – praktycznie nie ma dla niego ograniczeń w wykorzystaniu technik plastycznych. Wybiera je dowolnie, dostosowując do podejmowanego tematu, by osiągnąć pełnię artystycznego wyrazu. Ma mnóstwo pomysłów twórczych – przez dwadzieścia cztery lata aktywnego uczestniczenia w WTZ preferował pracownię plastyczną. Pracownię niezwykłą, w której każdy kąt zajmuje jakiś obraz w ramie lub bez ramy, każda ściana jest obwieszona artystycznymi efektami terapii sztuką, stosowanej z wielkim powodzeniem przez Bożenę Agnęzę, terapeutkę w pełni zaangażowaną w swoją pracę.

Pasja Bożeny Agnęzy, jej otwartość na osoby z niepełnosprawnością intelektualną, zdolność dostrzegania ich mocnych stron i talentów, umiejętność motywowania ich do działania oraz empatyczne podejście do ich ograniczeń zaowocowały wieloma sukcesami uczestników WTZ w Hrubieszowie. Mają oni na koncie osiągnięcia w licznych konkursach plastycznych na szczeblu powiatowym, wojewódzkim i ogólnopolskim.

Bożena Agnęza często podkreśla szczególne znaczenie WTZ-ów we włączaniu do aktywnego życia i w przeciwdziałaniu izolacji społecznej osób z niepełnosprawnościami, a zwłaszcza z niepełnosprawnością intelektualną. Jak mówi: „Twórczość uczestników warsztatów daje im wiele radości, wyzwala pozytywne emocje, redukuje napięcie psychiczne i stres związany z trudną życiową sytuacją niepełnosprawności. To bardzo ważna część ich rehabilitacji”. Zwraca ona uwagę, że to także ich sposób wyjścia na zewnątrz, pokazania innym swoich możliwości, uzdolnień i talentów, integracji ze społeczeństwem: „Jakie będzie postrzeganie osób niepełnosprawnych przez społeczne otoczenie, takie będzie ich życie”.

Wróćmy do naszego „uważnego spacerowicza” w realnym otoczeniu i we własnej wyobraźni... Jest on bardzo kreatywny i spontaniczny w wyborze pomysłów twórczych, przy tym także niezwykle obowiązkowy i pracowity, wytrwały w dążeniu do celu. Wciąż doskonalili swój warsztat plastyczny, umiejętnie i z wyczuciem szuka swoich własnych środków artystycznego wyrazu. Środków niepowtarzalnych i wyjątkowych, bo wywiedzionych z jego osobowości, doświadczeń życiowych i talentu. Wyobraźnia pana Roberta pozwala mu traktować niezwykle oryginalnie temat każdego powstającego obrazu. Często zaskakuje terapeutkę proponowanym pomysłem, podejściem do procesu tworzenia, uważnym stosowaniem się do jej wskazówek i poleceń – bez konieczności ich powtarzania. Wszystko to daje zwykle świetny efekt.

Ukoronowaniem talentu plastycznego artysty oraz jego drogi twórczej jest zajęcie I miejsca w XVIII edycji ogólnopolskiego konkursu plastycznego „Sztuka Osób Niepełnosprawnych” (w kategorii „Malarstwo i witraż”), której w 2020 roku patronowało hasło:

„Tajemnica mojej wyobraźni”. Hasło wprost stworzone dla Roberta Daciuka. Bezkonkurencyjna okazała się jego praca „Ona”, wykonana techniką akrylową. Kim jest Ona z obrazu? To tajemnica autora... Na to pytanie każdy miłośnik sztuki musi odpowiedzieć sam, patrząc na obraz.

W roku 2016 Robert Daciuk zdobył wyróżnienie w XIV edycji tego konkursu na etapie wojewódzkim za dyptyk „Emocje”.

W 2013 roku w tym konkursie (także w kategorii Malarstwo i witraż) triumfowała inna uczestniczka naszej pracowni plastycznej, Anna Koba, obrazem „Taniec w kwiatkach”.

Jaki jest Robert Daciuk w codziennym życiu? Z opowiadań Bożeny Agnęzy i współuczestników warsztatu wyłania się osoba, która lubi ludzi, świetnie współpracuje w grupie, chętnie pomaga mniej sprawnym ze swojego otoczenia, zwłaszcza seniorom. Wyróżnia go wrażliwość na cierpienie, krzywdę i niesprawiedliwość, dzielące się innym. W towarzystwie jest kontaktowy, uprzejmy, uczynny, lubi żartować. Używa form grzecznościowych we właściwych kontekstach i sytuacjach, jest dżentelmenem. Ponadto – co nie jest częste w środowisku osób z niepełnosprawnością intelektualną – potrafi skutecznie godzić obowiązki domowe z aktywnym uczestnictwem w zajęciach terapeutycznych w WTZ. Ma również cenną umiejętność samodzielnego zagospodarowania czasu wolnego. Chętnie aktywizuje się zawodowo, bierze udział w projektach unijnych, szkoleniach i stażach zawodowych przeznaczonych dla osób z niepełnosprawnościami.

O Robertcie Daciuku powiedzieliśmy już w tym artykule sporo. Czy to wystarczy? Zapewne nie do końca. Ale niech tak zostanie – reszta pozostaje tajemnicą jego wyobraźni... ■

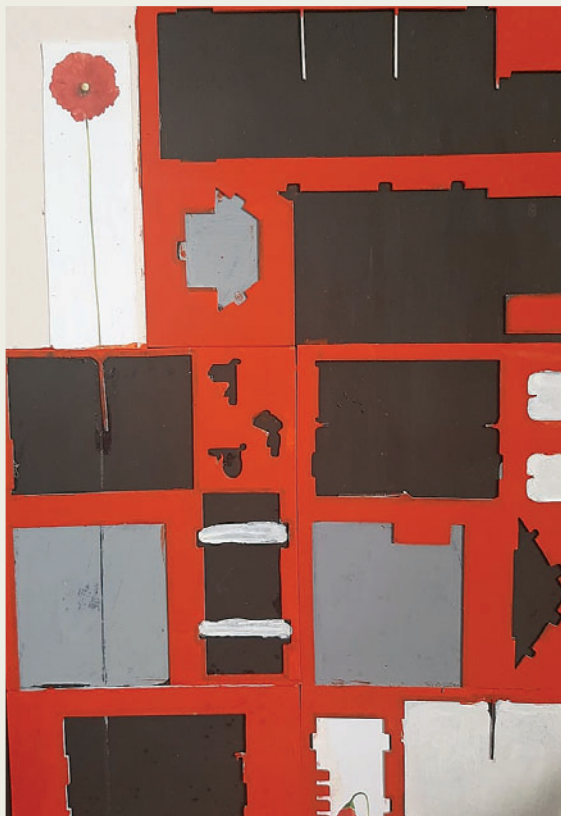

Pan Robert Daciuk mieszka w Hrubieszowie. Jest uczestnikiem Warsztatów Terapii Zajęciowej. Najbardziej lubi zajęcia w pracowni plastycznej. Maluje obrazy.

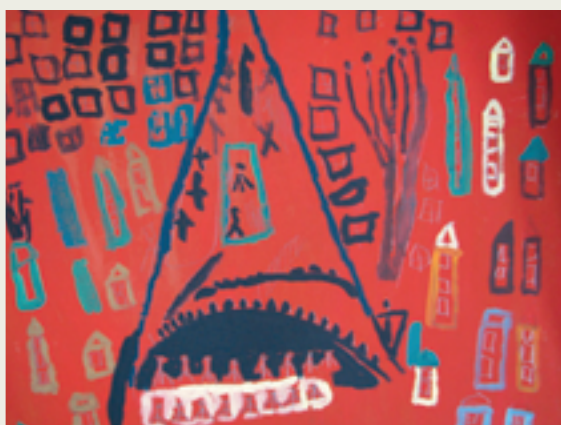
Za obrazy pan Robert dostaje nagrody. Na okładce naszego pisma jest obraz pana Roberta. Obraz ma tytuł **Ona. Ten obraz wygrał konkurs PFRON **Sztuka Osób Niepełnosprawnych**.**

Pan Robert lubi uczyć się nowych rzeczy. Lubi pracować z innymi ludźmi. Zawsze jest uprzejmy. Chętnie pomaga jeśli ktoś potrzebuje pomocy. Wszyscy lubią pana Roberta.

*Prace
Roberta
Daciuka*

Otwarcie Centrum Wsparcia i Terapii Osób Niepełnosprawnych i ich Rodzin w Kluczach Koła PSONI w Wolbromiu

1

2

3

1. Uroczyste przecięcie wstęgi i otwarcie budynku Centrum w Kluczach
2. Druga część uroczystości jubileuszowych Koła PSONI w Wolbromiu
3. Uczestnicy projektu „Droga do samodzielności” oraz pracownicy Centrum w Kluczach podczas uroczystości jubileuszowych
4. Zaproszeni goście podczas obchodów Jubileuszu, przed stołem stoją (od prawej) Wicemarszałek Województwa Małopolskiego Tomasz Urynowicz, Pierwsza Dama Agata Kornhauser-Duda, Wojewoda Małopolski Łukasz Kmita
5. Oprowadzenie gości po budynku Centrum
6. Uczestnicy projektu „Droga do samodzielności” oraz pracownicy Centrum w Kluczach
7. Występ wychowanków OREW Koła w Wolbromiu
8. Występ kadry PSONI Koła w Wolbromiu

4

5

6

7

8